

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
Кафедра педагогіки, психології та менеджменту

ДОПУЩЕНО ДО ЗАХИСТУ
завідувач кафедри ПП та М
доктор економічних наук, доцент
Юлія ГЕРАСИМЕНКО
(підпис)
2025 р.
(дата)

**«РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО
ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ»**

**Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня «магістр»**

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка
Спеціальність: 011 Освітні, педагогічні науки
Освітньо-професійна програма «Педагогіка вищої школи»

Здобувачка вищої освіти
групи ПВШ-23-11-ЗМ

СІЛЕЦЬКА Марина Олегівна

(підпис)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент

КУЛІШОВ Володимир Сергійович

(підпис)

Біла Церква 2025

Протокол аналізу звіту подібності

Заявляю, що я ознайомився (-лась) з Повним звітом подібності, який був згенерований Системою виявлення і запобігання щодо роботи:

Автор: Сілецька Марина Олегівна, група ПВШ-23-11-ЗМ

Назва: Розвиток педагогічної майстерності майбутнього викладача закладу вищої освіти

Керівник: Кулішов Володимир Сергійович

Підрозділ: кафедра педагогіки, психології та менеджменту

Коефіцієнт подібності 1:6.5%

Мікропробіли: 0

Заміна букв: 0

Інтервали: 0

Після аналізу Звіту подібності констатую наступне:

☒ Запозичення, виявлені в роботі є законними і не є плагіатом. Рівень подібності не перевищує допустимої межі. Таким чином робота незалежна і приймається.

☐ Запозичення не є плагіатом, але перевищено граничне значення рівня подібностей. Таким чином робота повертається на доопрацювання.

☐ Виявлено запозичення і плагіат або навмисні текстові спотворення (маніпуляції), як передбачувані спроби укриття плагіату, які роблять роботу невідповідною вимогам законодавства (Ст. 26. ЗУ Про фахову передвищу освіту, пункт 3.1, Ст. 42. ЗУ Про освіту) та вимог НАЗЯВО (Критерій 5), а також кодексу етики і процедур. Таким чином робота не приймається.

Висновок:

*Виявлені запозичення роботи Сілецької М.О. мають високий рівень оригінальності а саме
лишемо тексту, лишемо результати власних досліджень. Використання всіх,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.*

Дата 09.05.2025

Відповідальний за антиплагіатну технічну
експертизу у Білоцерківському інституті
неперервної професійної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
НАПН України:

Підпис

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ
ОСВІТИ**

Кафедра педагогіки, психології та менеджменту
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки
Освітня програма Педагогіка вищої школи

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

д.е.н., доц. Юлія ГЕРАСИМЕНКО

« 9 » світ 20 25 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ**

Сілецькій Марині Олегівні

1. Тема роботи Розвиток педагогічної майстерності майбутнього викладача закладу вищої освіти

керівник роботи Кулішов Володимир Сергійович, к.п.н., доцент
затверджені наказом БІНПО від 03.01.2025 року № 01-06/03

2. Строк подання студентом роботи 02.05.2025 р.

3. Вихідні дані до роботи закони, постанови, нормативно-правові акти щодо професійної підготовки майбутніх викладачів закладів вищої освіти, наукові праці, публікації в актуальних періодичних виданнях та веб ресурсах, монографії вітчизняних та зарубіжних вчених з досліджуваних питань, власні спостереження.

4. Перелік питань, які потрібно розробити:

Кваліфікаційна робота магістра складається з основної частини і додаткової. Основна частина містить такі структурні елементи: вступ, сутність (3 розділи – теоретичний, методичний, експериментальний), загальні висновки, список використаних джерел. 1 Розділ – Теоретичні аспекти розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача закладу вищої освіти – складається з 3 підрозділів: 1.1. Історико-педагогічний аналіз проблеми розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача закладу вищої освіти; 1.2. Поняття педагогічної майстерності викладача

закладу вищої освіти у сучасній педагогічній теорії і практиці; 1.3. Складові педагогічної майстерності майбутнього викладача закладу вищої освіти; 2 Розділ – Організаційно-педагогічні засади розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача у білоцерківському інституті економіки та управління – складається з 3 підрозділів: 2.1. Стан розвитку педагогічної майстерності у здобувачів освіти Білоцерківського інституту економіки та управління; 2.2. Сучасні підходи до розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача закладу вищої освіти; 2.3. Технології розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача у Білоцерківському інституті економіки та управління; 3 Розділ – Модель розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача у білоцерківському інституті економіки та управління – складається з 3 підрозділів: 3.1. Теоретичне обґрунтування моделі розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача у Білоцерківському інституті економіки та управління; 3.2. Апробація розробленої моделі розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача закладу вищої освіти; 3.3. Результати експериментальних досліджень впровадження розробленої моделі розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача у Білоцерківському інституті економіки та управління. Результати експериментального педагогічного дослідження.

5. Консультанти розділів роботи

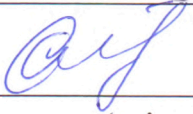
Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Кулішов В. С. доцент кафедри ППІ та М	03.01.2025 р.	03.01.2025 р.
2	Кулішов В. С. доцент кафедри ППІ та М	10.02.2025 р.	10.02.2025 р.
3	Кулішов В. С. доцент кафедри ППІ та М	17. 03.2025 р.	17. 03.2025 р

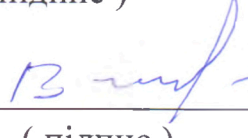
6. Дата видачі завдання 03.01.2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ 3 №	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Узгодження теми, складання змісту	січень	виконано
2	Вивчення літературних джерел	січень	виконано
3	Збирання матеріалу на підприємстві	січень	виконано
4	Обробка матеріалу	лютий	виконано
5	Виконання розділу 1	лютий	виконано
6	Виконання розділу 2	лютий	виконано
7	Виконання розділу 3	березень	виконано
8	Формулювання висновків	квітень	виконано
9	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	квітень	виконано
10	Подання роботи на кафедру	травень	виконано

Студентка Марина СІЛЕЦЬКА
(підпис)

Керівник роботи Володимир Кулішов
(підпис)

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
Кафедра педагогіки, психології та менеджменту

ВІДГУК

Керівника на кваліфікаційну роботу здобувачки Сілецької Марини Олегівни

Тема кваліфікаційної роботи: «Розвиток педагогічної майстерності
майбутнього викладача закладу вищої освіти»

Загальна характеристика кваліфікаційної роботи.

Дослідження Сілецької М.О. має ґрунтовне теоретичне і практичне значення, оскільки сучасні вимоги до вищої освіти вимагають належного кадрового супроводу, впровадження науково-обґрунтованої підготовки викладацьких кадрів. В епоху новітніх інформаційних технологій, в період розвитку дистанційного навчання, пріоритетним джерелом систематизованої передачі знань, їх незамінним ретранслятором є викладач, який забезпечує високу якість освіти. Це зумовлює потребу педагога в постійному самовдосконаленні, саморозвиткові, підвищенні своєї професійної майстерності. У контексті цієї проблеми особливий інтерес становить формування педагогічної майстерності.

Позитивною рисою дослідження є аналіз теоретичних аспектів розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача закладу вищої освіти, обґрунтовані організаційно-педагогічні засади розвитку педагогічної майстерності та розроблена авторкою модель розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача у Білоцерківському інституті економіки та управління.

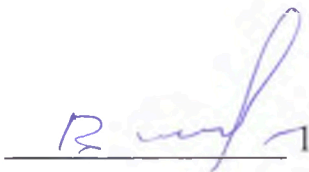
Поряд з позитивними рисами, кваліфікаційна робота Сілецької М.О. не позбавлена окремих недоліків. У другому та третьому розділі роботи присутня інформація, що не зовсім стосується заявленої тематики. Є низка зауважень по оформленню кваліфікаційної роботи. Проте це не впливає на загальну теоретичну й практичну цінність роботи.

Робота успішно пройшла перевірку на наявність академічного плагіату. Відсоток оригінальності кваліфікаційної роботи за допомогою комплексу StrikePlagiarism складає 93,5 %

Висновки, оцінка кваліфікаційної роботи та пропозиції.

Отже, представлена кваліфікаційна робота є завершеним самостійним науковим дослідженням, яке має теоретичне і прикладне значення, відповідає вимогам, що висуваються до такого виду робіт, а її авторка заслуговує на позитивну оцінку – 84 В «добре».

Керівник кваліфікаційної роботи: доцент кафедри педагогіки, психології та менеджменту

Володимир КУЛІШОВ 11.05.2025 р.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 115 с., 10 рис., 2 табл., 83 джерела.

Об'єктом дослідження: педагогічна майстерність майбутнього викладача закладу вищої освіти.

Мета роботи: дослідити ефективність розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача закладу вищої освіти в умовах воєнного стану.

Методи дослідження: системний підхід (для аналізу системи педагогічної майстерності майбутнього викладача ЗВО); методи аналізу та синтезу (для оцінки змів підготовки майбутнього викладача ЗВО); педагогічний експеримент (для перевірки ефективності розробленої системи формування педагогічної майстерності, який передбачав констатувальний, формувальний та контрольний етапи, що дали змогу оцінити динаміку розвитку педагогічної майстерності студентів).

Актуальність даної кваліфікаційної роботи полягає в тому що, сьогодні в Україні активно формується нова система освіти, спрямована на інтеграцію у світовий освітній простір. Цей процес супроводжується глибокими трансформаціями як у педагогічній науці, так і в практиці організації навчання та виховання. Вища освіта отримує нові завдання і орієнтири, головним із яких є забезпечення особистості знаннями, які можна ефективно застосовувати в умовах динамічних змін у суспільстві. Це, у свою чергу, висуває потребу у висококваліфікованих педагогічних кадрах, підготовлених на основі науково обґрунтованих підходів.

В умовах інтенсивного розвитку інформаційних технологій та поширення дистанційних форм навчання викладач залишається основною фігурою в процесі якісної трансляції знань. Він виконує роль ключового провідника знань, забезпечуючи їх системність і доступність. Це зумовлює необхідність постійного професійного зростання педагога, його самореалізації та вдосконалення педагогічної майстерності.

Відповідно до сучасних вимог до викладача вищої школи, він має бути гнучким, здатним до саморозвитку, адаптації до нових умов, відкритим до змін і готовим до реалізації соціального замовлення освіти. Йому належить не лише якісно володіти професійними знаннями, а й майстерно їх застосовувати в педагогічній діяльності. Успішне вирішення завдання підготовки конкурентоспроможних спеціалістів значною мірою залежить від рівня педагогічної майстерності викладача. Це передбачає вдосконалення його психолого-педагогічної підготовки, формування здатності до професійного саморозвитку, що, в підсумку, забезпечує ефективність педагогічної роботи. наразі

Потреби дослідження розвитку педагогічної майстерності майбутніх викладачів визначили вибір теми кваліфікаційної роботи: «Розвиток педагогічної майстерності майбутнього викладача ЗВО»

Під час виконання роботи було розглянуто теоретичні засади розвитку педагогічної майстерності, його мета, функції та роль в освітньому процесі.

На основі теоретичного матеріалу було проаналізовано рівень розвитку педагогічної майстерності, та як реалізовується навчання педагогічній майстерності в Білоцерківському інституті економіки та управління та запропоновано шляхи вдосконалення шляхом та методики навчання.

Отримані в кваліфікаційній роботі результати можуть бути використані керівництвом Білоцерківського інституту економіки та управління в практичній діяльності і сприятимуть покращенню якості освіти.

Ключові слова: викладач, педагогічна майстерність, освітній процес, навчання, методи навчання, заклад вищої освіти.

ABSTRACT

Qualification work: 115 p., 10 fig., 2 tables, 83 figures.

Object of research: pedagogical skills of a future teacher of a higher education institution.

Purpose of work: to investigate the effectiveness of the development of pedagogical skills of a future teacher of a higher education institution in conditions of martial law.

Research methods: systemic approach (to analyze the system of pedagogical skills of a future teacher of a higher education institution); methods of analysis and synthesis (to assess changes in the training of a future teacher of a higher education institution); pedagogical experiment (to verify the effectiveness of the developed system of formation of pedagogical skills, which provided for ascertaining, formative and control stages, which made it possible to assess the dynamics of the development of pedagogical skills of students).

The relevance of this qualification work lies in the fact that, today, a new education system is actively being formed in Ukraine, aimed at integration into the global educational space. This process is accompanied by deep transformations both in pedagogical science and in the practice of organizing teaching and upbringing. Higher education receives new tasks and guidelines, the main of which is to provide the individual with knowledge that can be effectively applied in the conditions of dynamic changes in society. This, in turn, puts forward the need for highly qualified pedagogical personnel trained on the basis of scientifically sound approaches.

In the conditions of intensive development of information technologies and the spread of distance learning forms, the teacher remains the main figure in the process of high-quality knowledge transfer. He plays the role of a key conductor of knowledge, ensuring its systematicity and accessibility. This necessitates the need for constant professional growth of the teacher, his self-realization and improvement of pedagogical skills.

In accordance with modern requirements for a higher school teacher, he must be flexible, capable of self-development, adaptation to new conditions, open to change and ready to implement the social order of education. He must not only possess high-quality professional knowledge, but also skillfully apply it in pedagogical activities. Successfully solving the task of training competitive specialists largely depends on the level of pedagogical skills of the teacher. This involves improving his psychological and pedagogical training, forming the ability for professional self-development, which, ultimately, ensures the effectiveness of pedagogical work. currently

The needs for research into the development of pedagogical skills of future teachers determined the choice of the topic of the qualification work: "Development of pedagogical skills of a future teacher of a higher educational institution".

During the work, the theoretical principles of the development of pedagogical skills, its purpose, functions and role in the educational process were considered.

Based on the theoretical material, the level of development of pedagogical skills was analyzed, and how teaching pedagogical skills is implemented at the Bila Tserkva Institute of Economics and Management was implemented, and ways to improve the teaching methods and methods were proposed.

The results obtained in the qualification work can be used by the management of the Bila Tserkva Institute of Economics and Management in practical activities and will contribute to improving the quality of education.

Keywords: teacher, pedagogical skills, educational process, teaching, teaching methods, higher education institution.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	13
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	17
1.1 Історико-педагогічний аналіз проблеми розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача закладу вищої освіти.....	17
1.2 Поняття педагогічної майстерності викладача закладу вищої освіти у сучасній педагогічній теорії і практиці.....	20
1.3 Складові педагогічної майстерності майбутнього викладача закладу вищої освіти.....	29
Висновки до першого розділу.....	51
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА У БІЛОЦЕРКІВСЬКОМУ ІНСТИТУТІ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ.....	53
2.1. Стан розвитку педагогічної майстерності у здобувачів освіти Білоцерківського інституту економіки та управління.....	53
2.2. Сучасні підходи до розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача закладу вищої освіти.....	64
2.3. Технології розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача у Білоцерківському інституті економіки та управління.....	76
Висновки до другого розділу.....	83
РОЗДІЛ 3. МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА У БІЛОЦЕРКІВСЬКОМУ ІНСТИТУТІ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ.....	85
3.1. Теоретичне обґрунтування моделі розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача у Білоцерківському інституті економіки та управління.....	85
3.2. Апробація розробленої моделі розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача закладу вищої освіти.....	93

3.3. Результати експериментальних досліджень впровадження розробленої моделі розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача у Білоцерківському інституті економіки та управління.....95

Висновки до третього розділу.....102

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ.....103

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....106

ВСТУП

Актуальність роботи. На сьогодні в Україні відбувається становлення нової системи освіти, орієнтованої на входження у світовий освітній простір. Цей процес супроводжується істотними змінами в педагогічній теорії і практиці освітнього процесу. Перед вищою школою поставлено нові цілі і завдання, основним напрямом діяльності якої має стати задоволення потреб особистості в знаннях, які б можна було використовувати залежно від нових умов перетворення суспільства. А це насамперед вимагає належного кадрового супроводу, впровадження науково-обґрунтованої підготовки викладацьких кадрів для вищої школи. В епоху новітніх інформаційних технологій, в період розвитку дистанційного навчання, пріоритетним джерелом систематизованої передачі знань, їх незамінним ретранслятором є викладач, який забезпечує високу якість освіти. Це зумовлює потребу педагога в постійному самовдосконаленні, саморозвиткові, підвищенні своєї професійної майстерності. У контексті цієї проблеми особливий інтерес становить формування педагогічної майстерності. На сучасному етапі розвитку освіти вищому навчальному закладу потрібен викладач лабільний, спроможний до саморозвитку й самовизначення в ситуації, яка постійно змінюється, відкритий до соціального замовлення освіти, готовий до самовдосконалення, якісної, майстерної реалізації знань, умінь та навичок у професійній діяльності. Однією з передумов вирішення важливого і складного завдання з підготовки конкурентноздатних фахівців є розвиток педагогічної майстерності викладача вищої школи, зокрема, шляхом покращання психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів та формування їх готовності до професійного самовдосконалення, саморозвитку, а через нього – продуктивної педагогічної діяльності.

Мета роботи – дослідити ефективність розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача закладу вищої освіти в умовах воєнного стану.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання низки **завдань**:

1. Визначення теоретичних та методологічних основ формування педагогічної майстерності майбутнього викладача ЗВО;
2. Аналіз сучасних тенденцій розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача ЗВО;
3. Дослідження процесу підвищення ефективності розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача ЗВО;
4. Розробка рекомендацій щодо розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача ЗВО в сучасних реаліях.

Об'єкт дослідження – педагогічна майстерність майбутнього викладача закладу вищої освіти.

Предмет дослідження – розвиток педагогічної майстерності майбутнього викладача закладу вищої освіти.

Методи дослідження: системний підхід (для аналізу системи педагогічної майстерності майбутнього викладача ЗВО); методи аналізу та синтезу (для оцінки зміну підготовці майбутнього викладача ЗВО); педагогічний експеримент (для перевірки ефективності розробленої системи формування педагогічної майстерності, який передбачав констатувальний, формувальний та контрольний етапи, що дали змогу оцінити динаміку розвитку педагогічної майстерності студентів).

Результати дослідження мають важливе практичне значення для удосконалення професійної підготовки майбутніх викладачів закладів вищої освіти. На основі розробленої моделі розвитку педагогічної майстерності сформульовано рекомендації щодо змісту, форм і методів підготовки студентів до викладацької діяльності.

Розроблені педагогічні умови, технології формування педагогічної майстерності, а також методичні рекомендації можуть бути використані:

1. у процесі організації освітнього процесу в закладах вищої освіти;
2. при проведенні курсів підвищення кваліфікації молодих викладачів;
3. у професійній підготовці майбутніх педагогів під час викладацької

практики.

Апробація основних положень дослідження здійснювалася шляхом виступів на науково-практичних конференціях, участі у круглих столах, а також під час реалізації формувального етапу педагогічного експерименту в рамках навчальних дисциплін і практичної підготовки студентів. Отримані результати підтвердили ефективність запропонованих підходів до розвитку педагогічної майстерності майбутніх викладачів.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому що:

1. у науковий обіг введено результати аналізу джерел, які раніше не використовувалися у вітчизняних педагогічних дослідженнях щодо проблеми розвитку педагогічної майстерності майбутніх викладачів закладів вищої освіти;
2. здійснено уточнення та поглиблення уявлень про генезис розвитку педагогічної майстерності, визначено основні етапи та особливості її становлення в контексті професійної підготовки викладача вищої школи;
3. розкрито закономірності та основні шляхи розвитку педагогічної майстерності майбутніх викладачів, що ґрунтуються на системному підході до побудови педагогічного процесу у закладах вищої освіти;
4. обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови ефективного розвитку педагогічної майстерності студентів, що здобувають фахову підготовку для викладацької діяльності;
5. удосконалено підходи до організації професійної підготовки майбутніх викладачів через впровадження цілісної моделі формування педагогічної майстерності, яка враховує сучасні вимоги до педагогічної діяльності у вищій освіті.

Інформаційною базою дослідження слугували наукові публікації науковців, які досліджували дану проблематику, підручники, інформаційні ресурси. Масштабність досліджуваної проблеми вимагає розгляду розвитку педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу як багатофакторного, складного процесу. Аналіз останніх досліджень і

публікацій. Теоретичні засади формування педагогічної майстерності викладача вищої школи розроблені в працях Я.А.Коменського, К.Д.Ушинського, А.С.Макаренка, О.А.Захаренка, І.А.Зязюна. Проблемою визначення сутності і змісту педагогічної майстерності займалися вітчизняні і зарубіжні дослідники А.І.Кузьмінський, І.А.Зязюн, О.А.Дубасенюк, Н.В.Кузьміна, А.І.Щербаков, Н.В.Кухарев. Структуру педагогічної майстерності досліджували В.А.Кан-Калик, І.Ф.Кривонос. Під час дослідження ми звернули увагу на вивчення наукових надбань, пов'язаних із підготовкою науково- педагогічних працівників, підвищенням їхньої кваліфікації та педагогічної майстерності в системі вищої професійної освіти, висвітлених у працях таких учених: О.Е. Коваленко, В.М. Гриньової, Н.П.Корогод, К.В. Корсак, В.П. Косарева, М.І.Романенка, В.А.Семиченко.

Структура роботи: анотація, вступ, 3 розділи, висновок, список використаних джерел із 83 найменувань, 10 рисунків, 2 таблиці. Загальний обсяг роботи становить 115 сторінок - з них 93 - основного тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1 Історико-педагогічний аналіз проблеми розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача закладу вищої освіти

У ХХІ столітті, коли глобальні трансформації охоплюють усі сфери життя, зростає роль вищої освіти як чинника інтелектуального й культурного розвитку суспільства. Відповідно, підвищуються вимоги до професійної компетентності викладача закладу вищої освіти, особливо в частині його педагогічної майстерності. Педагогічна майстерність – не лише сукупність професійних навичок, але й вияв духовної культури, емоційної зрілості, творчого потенціалу особистості.

Проблема розвитку педагогічної майстерності має глибокі історичні корені. Її вивчення дозволяє простежити еволюцію поглядів на особистість педагога, зміну акцентів у підготовці викладачів, а також сформувати сучасні підходи до формування майстерності майбутніх фахівців вищої школи.

Педагогічна майстерність – це інтегрована характеристика професійної діяльності викладача, яка поєднує високий рівень знань, методичну грамотність, комунікативні вміння, емоційну культуру, творчість і рефлексивність. Це здатність організувати продуктивний педагогічний процес, мотивувати студентів, створювати позитивне навчальне середовище.

У педагогічній літературі виокремлюють такі основні компоненти педагогічної майстерності:

- гуманістична спрямованість діяльності;
- педагогічні здібності (перцептивні, комунікативні, організаторські);
- професійні знання;
- володіння педагогічною технікою;
- рефлексія та здатність до саморозвитку.

Перші роздуми про роль наставника знаходимо у працях Сократа, Платона, Арістотеля. Сократ акцентував увагу на діалозі як методі пізнання, що передбачає активну участь учня. Платон стверджував, що педагог має бути не лише освіченим, але й морально досконалим. Арістотель розглядав навчання як процес, що потребує логічного мислення, дисципліни й етичного підходу [6].

У Середньовіччі педагогіка підпорядковувалася релігійній догматиці. Вчитель асоціювався з носієм божественного знання. Основною метою навчання була підготовка до духовного життя. Акцент робився на покорі, дисципліні, а не на особистісному розвитку учня.

Але вже в Епоху Відродження і Нового часу гуманістичні ідеї змінили погляд на людину й освіту. Ян Амос Коменський розробив систематичну дидактику, де наголошував на значенні особистості викладача. Жан-Жак Руссо вказував на природовідповідність навчання, а Йоганн Гербарт наголошував на моральному вихованні. У цей період вчитель дедалі більше сприймається як професіонал, що має методичну й моральну підготовку.

На кінець XIX – початок XX століття проблема педагогічної майстерності стає об'єктом системного вивчення. К. Д. Ушинський підкреслював єдність знань і педагогічного такту. Г. Ващенко, П. Каптерев, А. Макаренко акцентували увагу на виховній функції педагога та його особистісному прикладі. Поступово формується уявлення про викладача як творчу особистість.

У радянській педагогіці (І. Зязюн, В. Сухомлинський, Л. Виготський) під педагогічною майстерністю розуміли поєднання психологічної підготовленості, науковості викладання, культури спілкування. У 90-ті роки з'являються нові концепції, які враховують європейський досвід: педагог як фасилітатор, тьютор, модератор освітнього процесу [1].

Українські педагоги, зокрема Григорій Сковорода, Софія Русова, Василь Сухомлинський, приділяли значну увагу педагогічній культурі та особистісним якостям викладача. Сковорода вважав, що виховання має

будуватися на самопізнанні. Русова наголошувала на свободі мислення й індивідуальному підході. Сухомлинський вбачав у педагога насамперед людину з високим моральним і духовним потенціалом.

У сучасній науці І. Зязюн сформулював поняття педагогічної техніки як компоненту педагогічної майстерності, що поєднує мову, міміку, жести, інтонації. Ідеї Зязюна лягли в основу підготовки викладачів до майстер-класів, публічних виступів, взаємодії в аудиторії.

На сучасному етапі підготовка майбутніх викладачів вищої школи передбачає інтеграцію педагогічних, психологічних, інформаційних, комунікативних та цифрових компонентів.

Особливого значення набувають:

- цифрова компетентність;
- емоційний інтелект;
- креативність;
- вміння працювати з різноманітною студентською аудиторією;
- адаптивність до змін.

Методи формування майстерності:

- педагогічна практика в реальних умовах;
- участь у проєктах і науково-практичних конференціях;
- розробка авторських курсів і занять;
- тренінги з педагогічної техніки;
- самоаналіз і професійне портфоліо.

Педагогічна майстерність є динамічним феноменом, що розвивається у взаємодії історичних, культурних, освітніх і особистісних чинників. Її становлення як окремої галузі педагогічного знання має багатовікову історію [26].

У сучасному освітньому просторі педагогічна майстерність є основою ефективного функціонування вищої школи.

Для підготовки майбутніх викладачів ЗВО необхідно забезпечити комплексну, інтегровану модель розвитку педагогічної майстерності, яка

враховує історичний досвід, наукові досягнення та сучасні виклики інформаційного суспільства.

1.2 Поняття педагогічної майстерності викладача закладу вищої освіти у сучасній педагогічній теорії і практиці

У сучасних умовах розвитку освіти, коли суспільство висуває нові вимоги до якості підготовки фахівців, особливої актуальності набуває проблема підвищення професійної компетентності викладача закладу вищої освіти. Однією з ключових характеристик його професійної діяльності є педагогічна майстерність — інтегральна якість, що поєднує в собі високий рівень професійних знань, умінь, особистісну зрілість, креативність, моральну відповідальність та здатність до постійного самовдосконалення.

Педагогічна майстерність — це складне інтегративне утворення, яке охоплює систему знань, умінь, якостей і ціннісних орієнтацій викладача, що забезпечує високу результативність освітнього процесу. Це не просто набір професійних навичок, а гармонійне поєднання наукових знань, педагогічного такту, комунікативної компетентності, емпатії, психологічної культури та творчого підходу до навчання і виховання студентів [3].

У педагогічній теорії майстерність часто розглядається як вища форма реалізації професіоналізму. Вона проявляється у вмінні створювати позитивний освітній простір, стимулювати пізнавальну активність студентів, ефективно організовувати навчання з урахуванням індивідуальних особливостей кожного здобувача освіти.

На практиці педагогічна майстерність виявляється у здатності викладача:

- створювати мотиваційно привабливе середовище для навчання;
- ефективно організовувати навчальний процес із використанням сучасних методів, форм і технологій (включно з ІКТ, елементами дистанційного навчання);

- здійснювати індивідуальний підхід до студентів, розвивати їх критичне мислення, креативність, самостійність;
- формувати у студентів професійні компетентності, соціальну відповідальність, активну громадянську позицію;
- бути носієм високої педагогічної культури, морального авторитету.

Процес формування педагогічної майстерності є поетапним, динамічним і безперервним. Він починається ще під час навчання в магістратурі або аспірантурі, коли закладаються основи професійної культури майбутнього викладача. Надалі — у процесі практичної діяльності — відбувається поглиблення та вдосконалення цієї майстерності через самоосвіту, участь у науково-методичній роботі, тренінгах, курсах підвищення кваліфікації, педагогічну рефлексію [32].

Необхідною умовою розвитку педагогічної майстерності є високий рівень внутрішньої мотивації викладача до самореалізації та особистісного зростання.

Діяльність викладача відіграє вирішальну роль у забезпеченні якісної освіти, а рівень його професійної майстерності є фундаментом успішного особистісного та інтелектуального розвитку студентів. Це положення закріплено в Державному стандарті базової середньої освіти України [5], де визначено ключові цінності та орієнтири сучасної освіти, а також перелік компетентностей, які має формувати педагог у здобувачів освіти. Згідно з Законом України «Про освіту» (2017 р.), завданням учителя є всебічне сприяння розвитку учня як унікальної особистості та найвищої соціальної цінності, що передбачає стимулювання його творчих, розумових і фізичних здібностей.

Педагогічна майстерність у цьому контексті охоплює не лише фахову підготовку, а й уміння формувати в учнів систему цінностей, потрібних для самореалізації, громадянської активності, соціальної відповідальності та орієнтації на суспільне благо. Викладач має бути активним учасником у процесі нарощування інтелектуального, економічного, культурного і

творчого потенціалу нації, підвищення освітнього рівня населення, що, своєю чергою, сприяє сталому розвитку держави та її інтеграції до європейського освітнього простору.

Міністерство освіти і науки України своїм наказом №1225 від 29 серпня 2024 року затвердило професійний стандарт «Викладач закладу освіти», який визначає основні характеристики педагогічного професіоналізму. Згідно з цим стандартом, компетентний викладач, викладач повинен забезпечити ефективне проведення освітнього процесу на основі сформованих ключових компетентностей, гуманістичних цінностей і особистісно орієнтованого підходу. Він зобов'язаний розвивати потенціал учнів, студентів, формувати їхній світогляд, базований на загальнолюдських та національних ідеалах, використовувати сучасні освітні методики, орієнтуватися в інформаційному просторі та взаємодіяти з усіма учасниками освітнього середовища, залишаючись відкритим до безперервного фахового зростання.

У Положенні про атестацію педагогічних працівників, затвердженому Міністерством освіти і науки України, наголошується, що професіоналізм учителя формується завдяки кільком ключовим компонентам. По-перше, це регулярна атестація, яка передбачає перевірку професійної компетентності, присвоєння або підтвердження відповідної кваліфікаційної категорії та педагогічного звання. По-друге, невід'ємною частиною професійного розвитку є систематичне підвищення кваліфікації, що здійснюється через проходження курсів, тренінгів та інших освітніх заходів протягом міжатастаційного періоду. Це сприяє підтриманню належного рівня фаховості та підвищенню ефективності навчального процесу [5].

Крім того, сучасний викладач має впроваджувати інноваційні технології навчання, орієнтовані на розвиток компетентностей, брати участь у модернізації системи освіти, а також нести відповідальність за результати своєї педагогічної діяльності. Важливою умовою ефективної професійної роботи є дотримання норм академічної доброчесності та етичної поведінки,

які забезпечують довіру, справедливість та моральну атмосферу в освітньому середовищі. Таким чином, професійна майстерність майбутнього викладача ґрунтується на постійному самовдосконаленні, відкритості до змін, використанні новітніх методів навчання та високому рівні педагогічної етики.

Згідно з «Порядком підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників», професійна майстерність учителя базується на безперервному оновленні знань, умінь і компетентностей, що відповідають вимогам освітньої політики держави. Викладач зобов'язаний систематично проходити навчання — як в Україні, так і за її межами — використовуючи різноманітні формати, зокрема очну, дистанційну, дуальну форми або стажування. Освітній процес удосконалюється також завдяки участі педагогів у майстер-класах, конференціях, фахових семінарах тощо. При цьому кожен педагог має право самостійно визначати тематику, форму й організаторів свого професійного навчання відповідно до індивідуальних потреб та освітніх цілей.

Пріоритетними напрямками підвищення кваліфікації є розвиток педагогічних компетентностей, формування вмінь для забезпечення успішної реалізації учнів, створення інклюзивного, безпечного освітнього середовища, використання цифрових інструментів і технологій, а також вдосконалення мовленнєвих, емоційних та комунікаційних здібностей.

Отже, професійна майстерність викладача — це результат постійного навчання, оновлення знань і навичок, що забезпечують здатність адаптувати освітній процес до потреб сучасного суспільства, відповідаючи водночас вимогам якості освіти.

Визначення нормативних вимог до професійної майстерності викладача унаочнено на Рис. 1.2.1.

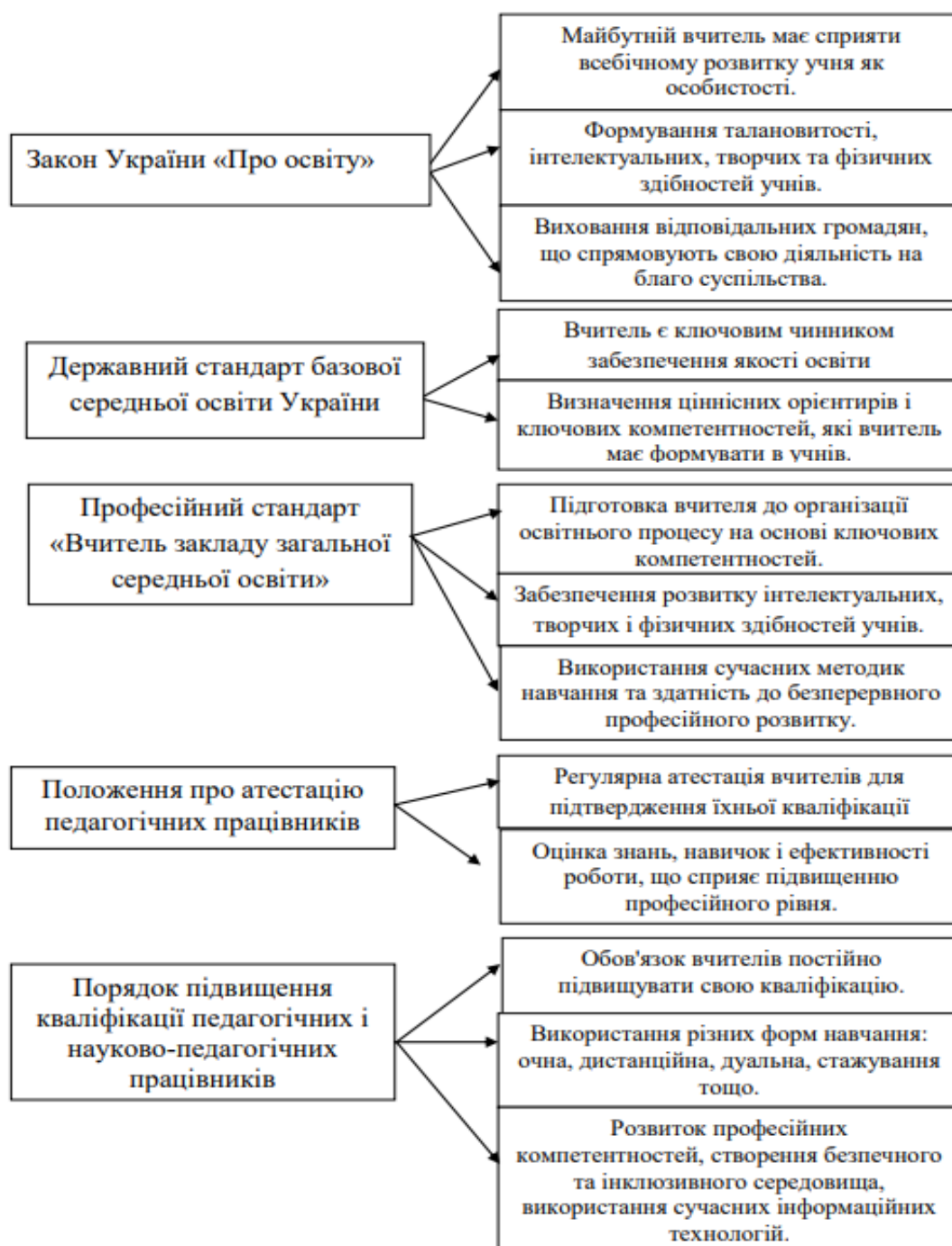

Рис. 1.2.1. Вимоги до професіоналізму викладача відповідно до нормативних документів.

На основі аналізу нормативних документів можна зробити висновок, що держава приділяє велику увагу підготовці кваліфікованих педагогів, які здатні формувати в учнів ключові компетентності відповідно до актуальних викликів і перспектив освіти. Дослідження сучасних учених, як українських, так і зарубіжних, свідчать, що педагогічна майстерність — це багатопланове явище. Вона включає не тільки високий рівень викладання, а й уміння

будувати ефективні взаємини з учнями, стимулювати їхню мотивацію, адаптуватися до змін освітнього середовища, аналізувати результати своєї діяльності та здійснювати корекцію освітніх стратегій.

У вітчизняній педагогічній науці професійна майстерність розглядається як поєднання теоретичних знань, практичних умінь, професійних компетентностей і особистісних якостей, що забезпечують високу ефективність педагогічної діяльності та сприяють всебічному розвитку учнів.

У нашому дослідженні насамперед варто звернути увагу на те, що феномен педагогічної майстерності є об'єктом історико-педагогічного аналізу. Її становлення і розвиток тісно пов'язані з еволюцією освіти та суспільними трансформаціями. З перших етапів свого формування педагогічна майстерність сприймалася не лише як здатність передавати знання, але й як уміння здійснювати виховний вплив, формувати світогляд молоді, що зумовлювало її важливу роль у розвитку культури та суспільства.

На думку О. Лавриненка, у братських школах педагогічна майстерність ґрунтувалася переважно на морально-етичних засадах, де провідною метою було не лише навчання, а й духовне становлення молодого покоління. У подальшому, зокрема у XIX столітті, акценти змістилися в напрямку розвитку професійної компетентності викладача. Це передбачало вдосконалення методичних навичок, накопичення фахових знань та інтеграцію ефективного педагогічного досвіду.

У XX столітті відбулося подальше осучаснення розуміння педагогічної майстерності: почали активно застосовуватися новітні методики навчання, набувала значення педагогічна творчість, а також важливою складовою стала здатність педагога до самореалізації та постійного самовдосконалення. Особливої уваги заслуговує бачення О. Лавриненка щодо сучасного етапу розвитку педагогічної майстерності. Він підкреслює необхідність творчого, інноваційного підходу до організації навчання. Сьогодні педагогічна майстерність постає як багатокомпонентне системне утворення, що охоплює

не тільки знання та методичний інструментарій, а й особистісні характеристики педагога — його гнучкість, емоційну компетентність, здатність до змін і розвитку [33].

У своїх працях дослідниця також розглядає наукову спадщину І. Зязюна та діяльність його наукової школи, яка суттєво вплинула на сучасне осмислення педагогічної майстерності. І. Зязюн трактував педагогічну майстерність як синтез професійних знань, практичних умінь та індивідуальних рис викладача, які забезпечують ефективне навчання та виховання. Основна увага в його підході зосереджувалася на розвитку духовної культури педагога, його прагненні до самоосвіти та формуванні ціннісно-орієнтованих взаємин із учнями. Наукова школа І. Зязюна акцентувала, що особистісне становлення викладача є ключовим чинником успішної педагогічної діяльності, що зберігає актуальність і сьогодні.

Суттєвий внесок у дослідження поняття професійної майстерності зробили Я. Лащівська та І. Олійник, які здійснили ґрунтовний аналіз наявних наукових джерел. Зокрема, Я. Лащівська розглядає професійну майстерність як важливий складник педагогічної культури. Вона наголошує на необхідності інноваційного мислення, високого рівня фахової підготовки, дотримання етичних норм і правил педагогічної поведінки. На думку дослідниці, важливими елементами професіоналізму для майбутніх магістрів музичного мистецтва є духовність, загальна культура та інтелігентність, оскільки їхня діяльність нерозривно пов'язана з міжособистісною взаємодією. Крім того, вона підкреслює, що професійна майстерність розвивається завдяки належному методичному забезпеченню освітнього процесу: створенню програм, посібників і методичних рекомендацій для підготовки фахівців різних спеціальностей. У підсумку, Я. Лащівська зазначає, що під професійною майстерністю майбутнього педагога слід розуміти поєднання спеціальних знань, умінь і навичок, які роблять фахівця справжнім майстром своєї справи [2].

Сучасні українські дослідники відзначають нові виклики, що постають перед учителем у контексті трансформацій освітнього простору. Так, у працях С. Вітвицької, О. Вознюка, О. Голіка, А. Козир, Т. Олефіренка професійна майстерність трактується як багатогранний процес, що передбачає не тільки розвиток фахових компетенцій і володіння сучасними освітніми технологіями, а й здатність до безперервного саморозвитку.

Окремі дослідники, зокрема Н. Морзе, В. Кремень, Л. Гриневич, О. Онуфрієва, акцентують увагу на специфічних аспектах формування професійної майстерності. Н. Морзе вказує на значущість цифрової компетентності, яка сприяє активнішій інтеграції ІКТ у навчальний процес. В. Кремень підкреслює важливість поєднання професіоналізму з гуманістичними цінностями. Л. Гриневич акцентує на необхідності реформування педагогічної освіти в контексті компетентнісного підходу та розвитку критичного мислення в учнів. О. Онуфрієва звертає увагу на значення емоційного інтелекту для створення комфортного освітнього середовища [32].

Таким чином, вітчизняні вчені вважають, що професійна майстерність педагога є динамічним поняттям, яке охоплює як знання й уміння, так і риси особистості, відкритість до інновацій, готовність до змін. Особлива увага приділяється здатності педагога до протидії стресам, розвитку психологічної стійкості та творчого підходу до навчання, що забезпечує ефективність освітнього процесу.

У зарубіжній науковій думці (зокрема в роботах L. Darling-Hammond, J. Goodlad, L. Finlay, M. Fullan, D. Ravitch, L. Shulman) поняття професійної майстерності також розглядається в контексті педагогічної компетентності та особистісного розвитку. Так, L. Shulman у праці «Those Who Understand: Knowledge Growth in Teaching» запровадив поняття педагогічного контентного знання, що акцентує важливість не лише володіння навчальним матеріалом, а й уміння адаптувати його до потреб учнів. J. Goodlad підкреслює значення критичного осмислення власної практики. L. Darling-

Hammond зосереджується на важливості рефлексії як чинника професійного зростання. D. Ravitch звертається до історичного досвіду освіти, а M. Fullan бачить у професійній майстерності рушійну силу змін у шкільній системі, підкреслюючи значення командної взаємодії в освітньому середовищі.

Аналіз поглядів українських та зарубіжних учених дає змогу зробити висновок про наявність спільних ідей. Усі науковці визнають важливість постійного професійного вдосконалення, розвитку рефлексивного мислення та адаптивності викладача. При цьому українські дослідники більше уваги приділяють психологічній складовій діяльності педагога, зокрема запобіганню професійному вигоранню в умовах реформ і соціальних викликів. Натомість зарубіжні колеги — надають перевагу практико-орієнтованому підходу, співпраці та впровадженню інновацій.

Як вітчизняні, так і закордонні науковці підкреслюють потребу в модернізації підготовки педагогів через впровадження цифрових інструментів, активних форм навчання й орієнтацію на практичну підготовку. Зокрема, L. Darling-Hammond вказує на необхідність розвитку ІК-компетентностей у майбутніх викладачів, що є передумовою підвищення їх професійної ефективності [2].

Підсумовуючи, можна сказати, що педагогічна майстерність є багатограним феноменом, який охоплює розвиток знань, умінь, особистісних рис, здатності до творчості та інновацій. Вона потребує комплексного підходу в підготовці педагогів, орієнтації на практику, рефлексію й постійне оновлення знань відповідно до сучасних вимог.

Педагогічна майстерність викладача закладу вищої освіти — це не лише сукупність професійних знань і навичок, а й результат глибокої внутрішньої роботи, постійного вдосконалення, вміння поєднувати науковість із людяністю, творчість із системністю. У сучасних умовах трансформації освіти ця якість є визначальною для успішного виконання викладачем своєї професійної місії — формування компетентного, активного, морального та відповідального фахівця.

1.3 Складові педагогічної майстерності майбутнього викладача закладу вищої освіти

Педагогічна майстерність є ключовим чинником ефективності професійної діяльності викладача закладу вищої освіти. Вона охоплює сукупність знань, умінь, навичок, якостей і ціннісних орієнтацій, які забезпечують успішну реалізацію освітньої, виховної та наукової функцій. Формування педагогічної майстерності у майбутніх викладачів потребує цілеспрямованого розвитку її складових, серед яких можна виділити такі:

1. Професійно-педагогічні знання

Це фундаментальна основа педагогічної майстерності. До них належать знання з педагогіки, психології, методики викладання, основ комунікації, а також знання з фахових дисциплін. Вони дають змогу викладачеві грамотно будувати освітній процес, ураховуючи вікові, індивідуальні та соціокультурні особливості студентів.

2. Психолого-педагогічна компетентність

Ця складова включає знання психології особистості, особливостей мотивації, сприйняття, пам'яті, мислення студентів. Важливо, щоб викладач умів налагоджувати позитивну комунікацію, вирішувати конфлікти, підтримувати психологічно комфортну атмосферу в групі, стимулювати розвиток творчого потенціалу здобувачів освіти.

3. Методична підготовленість

Вона охоплює володіння сучасними формами, методами, прийомами і технологіями навчання. Йдеться не лише про традиційні лекції та семінари, а й про інтерактивні форми, проєктну діяльність, використання кейс-методів, гейміфікацію, проблемне навчання тощо. Також важливим є вміння проєктувати навчальні курси відповідно до освітніх стандартів і компетентнісного підходу.

4. Комунікативна компетентність

Успішний викладач має володіти високим рівнем мовленнєвої культури, вмінням ефективно та переконливо доносити інформацію, керувати навчальним діалогом, слухати й чути студентів. Комунікативна компетентність також включає здатність до емпатії, відкритості, гнучкості у спілкуванні.

5. Інформаційно-цифрова компетентність

У сучасному освітньому середовищі викладач має бути компетентним користувачем цифрових інструментів. Це стосується не лише роботи з текстовими редакторами, презентаціями чи освітніми платформами (Moodle, Google Classroom тощо), а й уміння організовувати дистанційне або змішане навчання, створювати електронні навчальні матеріали, забезпечувати цифрову безпеку.

6. Педагогічна етика та культура

Майстерність викладача проявляється і в дотриманні педагогічної етики, толерантності, поваги до гідності студента, справедливості у виставленні оцінок, відмові від упередженого ставлення. Педагогічна культура охоплює також зовнішній вигляд, манери, естетичне оформлення навчального простору.

7. Творчість і педагогічна імпровізація

Справжня майстерність неможлива без творчого підходу. Викладач має вміти нестандартно мислити, знаходити оригінальні рішення, адаптуватися до змін, імпровізувати відповідно до ситуації. Саме творчість допомагає урізноманітнити навчання та зацікавити студентів.

8. Рефлексивна здатність

Уміння аналізувати власну педагогічну діяльність, робити висновки, бачити свої сильні й слабкі сторони, готовність до самовдосконалення — це необхідні риси педагога. Рефлексія є джерелом професійного зростання та основою для корекції власної діяльності.

9. Мотивація до саморозвитку

Педагогічна майстерність передбачає постійне прагнення до розвитку, професійного оновлення, самостійного навчання, участі в наукових дослідженнях, семінарах, підвищенні кваліфікації. Висока мотивація є рушієм педагогічного вдосконалення [31].

Таким чином, педагогічна майстерність майбутнього викладача ЗВО — це багаторівневе та багатокомпонентне утворення, що розвивається впродовж професійної підготовки та педагогічної практики. Її ефективне формування потребує системного підходу, гармонійного поєднання знань, навичок і особистісних якостей, здатності до інновацій, відповідальності та любові до професії.

Професійна майстерність учителя виступає основою забезпечення якісної освіти й загального поступу суспільства. Передусім варто підкреслити, що поняття «професійна майстерність учителя» розглядається нами через призму поняття «педагогічна майстерність», оскільки саме вона є центральною складовою педагогічної діяльності. Під педагогічною майстерністю слід розуміти комплекс знань, умінь і навичок, необхідних для результативного навчання й виховання. Вона охоплює методи й прийоми викладання, педагогічні технології, особливості психологічної взаємодії з учнями, а також здатність учителя пристосовуватися до змінних умов освітнього процесу.

Використання терміна «професійна майстерність» стосовно майбутніх педагогів дає змогу акцентувати увагу на тому, що професіоналізм учителя охоплює не лише педагогічні вміння, а й особистісні риси, морально-етичні орієнтири, прагнення до постійного розвитку та відкритість до інновацій. Майбутньому вчителеві важливо не лише здобути педагогічні компетенції, а й сформувати широку палітру професійних якостей, які забезпечать його ефективність у сучасному навчальному середовищі. Отже, ми розглядаємо професійну майстерність учителя через категорію педагогічної майстерності, оскільки саме вона є її стрижнем. У контексті підготовки майбутніх педагогів це означає необхідність формування як педагогічних, так і

загальнопрофесійних компетентностей, необхідних для успішного виконання професійних обов'язків [9].

Аналіз наукових джерел свідчить про існування різноманітних підходів до тлумачення поняття «професійна майстерність» та її структури. Так, Т. Хлебнікова виокремлює основні компоненти професійної майстерності викладача: наявність професійних знань; характерні особистісні риси; високі результати педагогічної діяльності; досвід творчого підходу до освітнього процесу; внутрішню мотивацію до успішного виконання обов'язків і здатність до рефлексії у власній діяльності. Ці структурні елементи, на думку дослідниці, становлять підґрунтя ефективної роботи викладача.

Беручи до уваги специфіку досліджуваної проблеми, ми зосереджуємо увагу на таких складових професійної майстерності майбутнього викладача, як наявність системних професійних знань (тобто знань, умінь, навичок) та здатність ефективно реалізовувати педагогічну діяльність, що виражається у сформованих компетентностях. Саме поєднання знань і компетентностей забезпечує високий рівень фаховості педагога.

Знання — це основа, на якій базується вся педагогічна діяльність. Вони мають охоплювати не лише досконале володіння навчальним предметом, а й розуміння педагогічних теорій, методів викладання, а також знання з психології навчання й виховання. В. Сухомлинський у своїй відомій праці «Серце віддаю дітям» акцентував увагу на потребі постійного інтелектуального розвитку викладача, зазначаючи, що педагог має бути не лише обізнаним, а й духовно багатим. Знання викладача мають бути глибокими, упорядкованими та різнобічним [4].

Перехід від знань до практики відбувається завдяки сформованим вмінням і навичкам, серед яких — методи викладання, організація навчального процесу, застосування сучасних педагогічних технологій, налагодження ефективної комунікації з учнями. У праці «Педагогічна майстерність» І. Зязюн та його колеги детально аналізують ключові складові професійної діяльності викладача й підкреслюють важливість постійного

розвитку практичних умінь. Компетентності, у свою чергу, інтегрують знання, уміння, навички та особистісні риси, формуючи здатність педагога діяти результативно в різних ситуаціях навчання й виховання.

У науковій літературі наголошується на необхідності неперервного професійного вдосконалення педагога. Так, І. Зязюн підкреслює, що викладач повинен регулярно оновлювати свої знання та вдосконалювати вміння, щоб відповідати потребам сучасної освіти. Водночас українські дослідники, зокрема О. Савченко, звертають увагу на важливість особистісних якостей учителя — емпатії, терпіння, вміння налагоджувати контакт, здатності мотивувати учнів. Викладач має бути не лише фахівцем у своїй галузі, а й наставником, який здатен підтримати, надихнути, пробудити інтерес до навчання. Значна увага приділяється й ролі викладача у формуванні в учнів критичного мислення, творчих здібностей, самостійності.

Отже, професійна майстерність викладача — це складне багатовимірне явище, що включає не лише знання та вміння, а й сукупність морально-етичних та особистісних якостей. Її формування є необхідною умовою для модернізації освітньої системи, гармонійного розвитку молодого покоління та ефективної реалізації цілей сучасної школи. Отже загалом професійну майстерність викладача можна представити через схему Рис. 1.3.1.

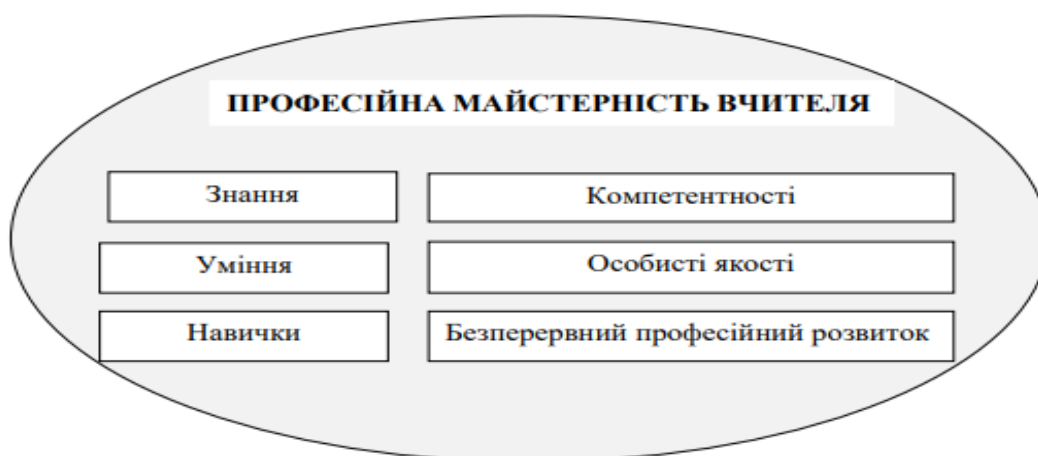

Рис. 1.3.1. Складники професійної майстерності викладача за І. Зазюном, В. Карамущенко, І. Кривонос та О. Савченко.

Уточнимо окремі структурні елементи поняття «педагогічна майстерність», спираючись на наукові дослідження у цій галузі. Зокрема, зосередимося на важливості знань у професійній підготовці майбутнього викладача.

Передусім знання стосуються предмета викладання. Майбутній педагог має глибоко й усебічно володіти навчальним матеріалом, добре розуміти структуру предмета, його ключові ідеї та сучасні напрями розвитку. В. Сухомлинський наголошував, що лише за умов високого рівня знань викладач здатен зацікавити учнів і сприяти формуванню в них стійкої мотивації до навчання.

Наступною складовою є педагогічні знання, що охоплюють теоретичні основи виховання і навчання, дидактичні принципи, методичні підходи та засади організації освітнього процесу. І. Зязюн підкреслював, що саме педагогічна обізнаність є невід'ємною частиною фахової майстерності викладача [4].

Ще одним важливим аспектом є знання у сфері психології. Вони передбачають розуміння вікових, індивідуальних та соціальних особливостей учнів, закономірностей їх розвитку, а також мотиваційних механізмів і поведінкових реакцій. Це знання дозволяє педагогові створювати комфортне навчальне середовище та ефективно взаємодіяти з дітьми. Видатний психолог Л. Виготський наголошував на важливості урахування зони найближчого розвитку дитини як ключової умови успішного навчання.

Не менш значущими є знання в галузі педагогічної етики та нормативно-правового забезпечення освітньої діяльності. Викладач має бути обізнаний у професійних етичних стандартах, знати основні законодавчі акти в галузі освіти, а також права й обов'язки учасників освітнього процесу. Як зазначає Г. Васянович, саме педагогічна етика є основою для побудови довірчих і шанобливих стосунків між учителем і учнями.

У сучасних умовах до структури знань додаються також інформаційно-комунікаційні компетенції. Як зазначає Н. Морзе, цифрова грамотність стала

невіддільною складовою професійної діяльності сучасного викладача. Це включає володіння технічними засобами навчання, цифровими платформами, інтернет-ресурсами тощо.

Крім того, у підготовці викладача важливе місце займають знання з інклюзивної освіти — про особливості навчання дітей з особливими освітніми потребами. За словами Т. Скрипник, така обізнаність дозволяє створити рівні умови для всіх учнів, забезпечуючи доступність та справедливість навчального процесу.

Не можна оминати і знання про культурні та соціальні аспекти навчання. Орієнтація в суспільних змінах, розуміння культурної специфіки, усвідомлення глобальних викликів допомагає зробити освітній процес більш релевантним і близьким до реального життя учнів.

Отже, компонент знання у структурі професійної майстерності майбутнього викладача має свої структурні компоненти, які ми узагальнили на Рис. 1.3.2.

Рис. 1.3.2. Структура знань майбутнього викладача

Уміння та навички становлять одну з ключових складових професійної майстерності майбутнього викладача. Їх формування відбувається в процесі практичної педагогічної діяльності, самоспостереження та постійного вдосконалення.

До кола педагогічних умінь і навичок насамперед належать:

1. Педагогічні уміння, що передбачають здатність ефективно планувати й організовувати освітній процес. Це включає вміння створювати навчальні програми, розробляти змістовні та структуровані плани уроків, обирати відповідні методи та інструменти для досягнення освітніх цілей. Як зазначав І. Зязюн, педагогічні уміння — це результат гармонійного поєднання теоретичної підготовки з практичним досвідом.

2. Методичні уміння, які полягають у вмінні добирати та застосовувати ефективні педагогічні прийоми, адаптуючи їх до індивідуальних особливостей учнів і конкретної навчальної ситуації. На думку О. Савченко, саме методична вправність дозволяє зробити навчання продуктивним та захопливим.

3. Комунікативні уміння є невід’ємною частиною діяльності викладача. Вони охоплюють здатність налагоджувати доброзичливу взаємодію з учнями, колегами та батьками, ефективно передавати інформацію, слухати, переконливо висловлювати свої думки та зчитувати невербальні сигнали.

4. Організаторські уміння виявляються у здатності керувати класним колективом, ефективно організовувати групові форми роботи, забезпечувати дисципліну та створювати мотиваційне середовище для навчання.

5. Рефлексивні уміння сприяють глибокому аналізу власної педагогічної діяльності, визначенню її сильних і слабких сторін, плануванню шляхів подальшого професійного зростання. Л. Хоружа акцентує на тому, що рефлексія і здатність до саморозвитку — це наріжні елементи професійного становлення педагога.

У сучасному освітньому просторі дедалі більшої ваги набувають:

- *Інформаційно-комунікаційні навички* — вміння користуватися цифровими інструментами, мультимедійними технологіями та онлайн-ресурсами для підвищення якості освітнього процесу;
- *Навички управління конфліктами* — здатність розпізнавати потенційно проблемні ситуації в учнівському середовищі, знаходити конструктивні шляхи їх розв’язання та підтримувати позитивний психологічний клімат у колективі;
- *Міжкультурні уміння*, які стають все актуальнішими в умовах глобалізованого світу. Викладач повинен мати здатність працювати в багатокультурному середовищі, з повагою ставитись до культурного різноманіття й інтегрувати його у зміст навчання.

Отже, уміння та навички викладача — це багатовимірна система, що охоплює як педагогічні інструменти, так і особистісні якості, необхідні для ефективної взаємодії в умовах сучасної школи, необхідні для формування професійної майстерності майбутнього викладача, включають низку компонентів, які унаочнено на Рис.1.3.3.

Рис. 1.3.3. Уміння і навички як складники професійної майстерності вчителя.

Отже, звернення до наукового доробку українських дослідників дозволяє глибше розкрити значущість компонента «уміння та навички» у структурі професійної майстерності майбутнього педагога. Це дає змогу краще усвідомити різноманітність завдань, які стоять перед вчителем, а також підкреслює необхідність постійного розвитку його професійних здібностей. Формування таких умінь і навичок забезпечує майбутньому вчителю не лише можливість успішно реалізовувати освітні завдання, а й

здатність адаптуватися до динамічних змін у суспільстві, сприяти гармонійному розвитку кожного учня. Цей процес відбувається завдяки педагогічній практиці, активній участі в професійних спільнотах і постійному самовдосконаленню.

Таким чином, професійні уміння та навички є основною складовою педагогічної майстерності, що забезпечує високий рівень компетентності, інноваційності та ефективності діяльності викладача. Компетентність, у свою чергу, поєднує знання, практичні вміння, навички та особистісні якості педагога, дозволяючи йому ефективно діяти у найрізноманітніших професійних ситуаціях. Як зазначає Т. Мочан, професійна компетентність — це синтез знань з предмета, методики викладання та глибокого розуміння психології учнів, що є необхідним для якісного викладання та взаємодії з аудиторією [31].

Компетентність сучасного педагога включає кілька важливих складових, які безпосередньо впливають на формування його професійної майстерності:

- *Педагогічна компетентність* означає здатність викладача проектувати, організовувати та оцінювати освітній процес, адаптуючи педагогічні теорії до конкретних умов і потреб учнів. І. Зязюн вважав її фундаментом професійної майстерності, що визначає результативність навчання та виховання.
- *Методична компетентність* виявляється у вмінні застосовувати різноманітні методи навчання, створювати навчально-методичні матеріали, впроваджувати інноваційні освітні технології. О. Савченко підкреслює, що ця компетентність дає змогу зробити навчання змістовним, привабливим і результативним, беручи до уваги індивідуальні особливості учнів.
- *Комунікативна компетентність* — невід’ємна складова ефективної педагогічної діяльності, яка передбачає вміння доносити інформацію чітко й переконливо, слухати співрозмовника, розуміти емоційні й невербальні

сигнали. О. Онуфрієва зазначає, що вона значною мірою впливає на формування позитивного навчального середовища.

- *Інформаційно-комунікаційна компетентність* передбачає здатність майбутнього викладача користуватися сучасними цифровими технологіями для підвищення якості навчання.
- *Компетентність у навчанні впродовж життя* — важлива умова для професійного зростання педагога, оскільки вона забезпечує здатність постійно оновлювати знання, розвивати навички, реагувати на нові виклики в освіті. Л. Хоружа акцентує увагу на значущості саморозвитку та самонавчання, які дають змогу вчителю зберігати високий рівень фаховості та бути готовим до змін.
- *Соціальна та міжкультурна компетентність* дозволяє педагогу ефективно працювати в полікультурному середовищі, поважати культурну різноманітність і сприяти соціальній згуртованості в колективі.
- *Етична та правова компетентність* є запорукою дотримання вчителем професійної етики та правових норм. Як зазначає Н. Устинова, етична компетентність є вищим рівнем професіоналізму педагога, проявом його моральної зрілості та загальнолюдської культури. Вона охоплює такі аспекти, як гуманізм, відповідальність, повага до особистості учня, здатність приймати етично виважені рішення в різних педагогічних ситуаціях.

Етична компетентність тісно переплітається з психологічною. Адже для прийняття морально обґрунтованих рішень педагог має розуміти психологічні потреби й емоційний стан учнів, враховувати їх індивідуальні особливості та сприяти створенню безпечного, підтримувального навчального середовища.

Психологічна компетентність охоплює не лише знання про особливості психічного розвитку дітей, але й уміння керувати власними емоціями, підтримувати позитивну атмосферу в колективі. За визначенням О. Бакаленка, вона включає здатність до самопізнання, емоційної стійкості, ефективного спілкування та адаптації до соціального середовища. Такий

викладач розуміє себе й інших, співчуває, вміє працювати в команді, конструктивно сприймає зворотний зв'язок. Усе це сприяє гармонійному навчальному процесу, в якому панують взаєморозуміння та довіра, а учні та студенти мають змогу повною мірою розкривати свій потенціал.

У підсумку, високий рівень професійної компетентності викладача — це результат комплексного розвитку знань, умінь, навичок і особистісних якостей, які забезпечують ефективну, етичну й психологічно зважену педагогічну діяльність, орієнтовану на успіх кожного учня.

Психологічна компетентність педагога, яка охоплює вміння до самопізнання, саморегуляції та результативної взаємодії з іншими, відіграє ключову роль у формуванні здатності працювати в інклюзивному освітньому середовищі. Саме завдяки психологічній зрілості викладач здатен розуміти індивідуальні потреби кожного, встановлювати довірливі стосунки та створювати безпечну й доброзичливу атмосферу, що особливо важливо для дітей з особливими освітніми потребами [7].

Компетентність у сфері інклюзивної освіти є необхідною умовою для реалізації ефективного навчального процесу в умовах різноманітного учнівського середовища. Як зазначають Є. Клопота і О. Клопота, інклюзивна компетентність трансформується у провідні якості діяльності викладача й передбачає не лише готовність, а й практичну здатність забезпечувати успішне включення дитини з у навчальну і соціальну взаємодію. На думку авторів, важливою передумовою впровадження інклюзивної освіти є сформована готовність педагогічних кадрів діяти в умовах освітньої інклюзії. Підготовка фахівців до роботи в інклюзивному середовищі передбачає не лише отримання базових знань, а й розвиток спеціальних умінь, які дають змогу ефективно взаємодіяти, адаптовувати навчальні стратегії та створювати комфортні умови для здобуття освіти. Тому формування інклюзивної компетентності є важливим напрямом у підготовці сучасного викладача, оскільки воно забезпечує повноцінну участь дітей з особливими освітніми потребами в освітньому процесі, сприяє їх соціалізації та розвитку.

Оволодіння інклюзивною компетентністю сприяє професійній готовності майбутнього педагога до роботи у сучасному освітньому просторі, підвищує якість навчання, робить освітній процес більш доступним і рівноправним. Компетентнісний підхід трансформує викладача з передавача знань у фасилітатора навчання, активного учасника педагогічної взаємодії, здатного до новаторства, рефлексії та професійного зростання [3].

Таким чином, компетентність розглядається як інтегративний компонент педагогічної майстерності, що поєднує знання, практичні уміння, навички та особисті якості, необхідні для результативної й гуманної педагогічної діяльності. Таким чином, компонент компетентність у структурі професійної майстерності майбутнього викладача повинен включати низку компонентів, які ми унаочнили на Рис. 1.3.4.

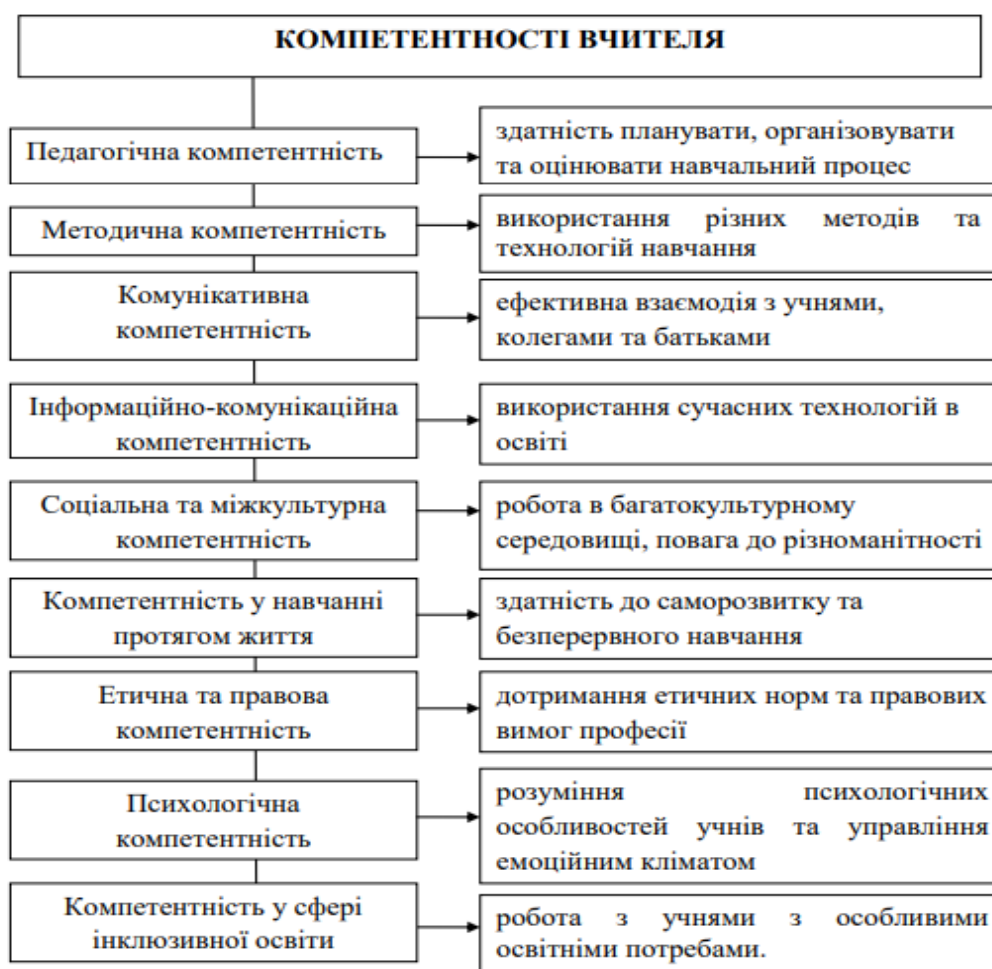

Рис. 1.3.4. Компетентності як складник професійної майстерності викладача.

Таким чином, професійна майстерність викладача формується з низки взаємопов'язаних складових – знань, умінь, навичок і компетентностей, які спільно забезпечують ефективне здійснення педагогічної діяльності. Українські дослідники підкреслюють необхідність системного підходу до їх формування, що охоплює не лише фахову підготовку, а й особистісне зростання викладача. Такий підхід дозволяє педагогові відповідати вимогам сучасної освіти та сприяти гармонійному розвитку учнів та студентів [2].

На основі праць вітчизняних науковців варто розширити уявлення про структуру професійної майстерності педагога. Поряд із базовими компонентами – знаннями, вміннями, навичками й компетентностями – важливе місце посідають також мотивація, ціннісні орієнтації, індивідуально-особистісні якості, креативність, здатність до педагогічної рефлексії та дотримання етичних норм.

Особливої уваги заслуговує мотиваційна складова, адже вона є одним із провідних чинників професійного становлення майбутнього викладача. Дослідники наголошують, що внутрішня мотивація, професійна орієнтація та позитивне ставлення до педагогічної праці формують бажання до самовдосконалення та розвитку. Зокрема, О. Савченко зазначає, що лише мотивований педагог здатен надихнути учнів, стати для них прикладом. Подібну думку висловлює Т. Хлебнікова, підкреслюючи, що професійна майстерність – це поєднання спеціальних знань, індивідуальних якостей та внутрішньої мотивації, що забезпечують результативність педагогічної діяльності, її творчий та рефлексивний характер.

Мотивація визначає ступінь залученості педагога у освітній процес, його енергійність, ініціативність та здатність долати труднощі. Вона безпосередньо впливає на прагнення викладача до інновацій, розвитку професійних умінь та подолання викликів, пов'язаних з освітньою практикою. Формування цієї якості допомагає зменшити ризики професійного вигорання, підвищити рівень задоволеності від роботи та забезпечити якісну реалізацію освітніх завдань. Викладач, який має сильну

мотивацію, не лише ефективно виконує свої обов'язки, а й стимулює учнів до саморозвитку й навчання [9].

Цінними у цьому контексті є напрацювання О. Скрипченко та В. Семиченко, які виділяють кілька ключових груп мотивів, що впливають на вибір та сприйняття педагогічної професії. Серед них:

- мотиви, пов'язані з потребами, що відповідають змісту професійної діяльності;
- мотиви, які відображають образ професії в суспільній свідомості (наприклад, її престижність чи соціальна значущість);
- мотиви, що базуються на раніше сформованих внутрішніх потребах особистості (самовираження, матеріальні чинники, риси характеру тощо);
- мотиви, які виявляють рівень самосвідомості особистості в контексті професійної діяльності (віра у свої здібності, впевненість у творчому потенціалі тощо).

Отже, мотивація є потужним внутрішнім рушієм професійного зростання педагога та важливою складовою його майстерності, яка впливає не лише на ефективність викладання, а й на здатність викладача надихати, підтримувати та розвивати своїх учнів. До наповненості структурного компоненту «мотивації» відносимо низку показників, які узагальнюємо на Рис. 1.3.5.

Рис. 1.3.5. Мотивація, як складник професійної майстерності викладача.

Професійна рефлексія — це здатність педагога критично осмислювати свою професійну діяльність з метою її вдосконалення. Як зазначає В. Кремень, розвиток рефлексивної культури у викладача сприяє його професійному зростанню та кращій адаптації до змін, які постійно відбуваються в освітній сфері. На думку К. Віщукаєвої та В. Леонової, рефлексія є однією з провідних умов формування професійної майстерності майбутніх педагогів. Вони трактують професійну майстерність як поєднання спеціальних знань, індивідуальних якостей та внутрішньої мотивації, які разом забезпечують високу ефективність педагогічної роботи.

Особливе місце серед чинників, що забезпечують таку ефективність, посідає рефлексія, яка передбачає здатність до самоаналізу, оцінювання власної особистості та професійної діяльності. На думку дослідників, важливо не лише оволодіти певними педагогічними діями, а й глибоко усвідомлювати їх значення, цілі та соціальну цінність. Саме це дає змогу майбутньому фахівцю досягти професійної майстерності не стільки за рахунок технічних навичок, скільки завдяки глибокому розумінню суті своєї діяльності [2].

Здатність до рефлексії дозволяє вчителю контролювати результати своєї роботи, об'єктивно оцінювати свій професійний рівень, розвивати креативність, ініціативність, упевненість у собі, гнучкість мислення та вміння прогнозувати наслідки своїх педагогічних рішень.

Отже, професійна рефлексія є важливою складовою частиною професійної майстерності педагога. Вона включає вміння аналізувати власну діяльність, виявляти сильні та слабкі сторони, формулювати напрями для саморозвитку та професійного вдосконалення. Рефлексивна здатність допомагає педагогу краще розуміти процеси навчання та виховання, а також адаптуватися до постійно змінюваного освітнього контексту.

Як зазначає О. Білоус, модернізація освітньої системи та зростаючі вимоги суспільства до викладача зумовлюють потребу в глибокій рефлексії як важливій складовій його особистісного та професійного розвитку. Вона дозволяє аналізувати власні цінності, глибше пізнавати себе і приймати обґрунтовані, креативні педагогічні рішення.

О. Городиська трактує рефлексію як процес і одночасно результат усвідомленого аналізу особистісного розвитку, що є необхідною умовою професійного зростання педагога. А. Федорова підкреслює необхідність системного підходу до формування рефлексивного мислення, що включає аналіз динаміки його розвитку на різних рівнях — від елементарного до концептуального чи навіть філософського осмислення професії. Серед ознак сформованої рефлексії вона виокремлює здатність усвідомлювати власні цінності, оцінювати минулий досвід і планувати професійне майбутнє.

Погляди зарубіжних науковців також акцентують на важливості рефлексії у становленні педагога. Так, С. Day вважає її інструментом осмислення професійного досвіду, що сприяє особистісному та професійному зростанню. L. Finlay розробила підходи до рефлексивної практики, підкреслюючи її роль у безперервному професійному розвитку. А D. Mezirow розглядає критичну рефлексію як основу трансформаційних змін

у свідомості й поведінці викладача, що дозволяє переосмислювати досвід і відкривати нові шляхи розвитку [3].

Отже, рефлексія є однією з ключових умов професійного зростання викладача. Вона сприяє глибшому усвідомленню значущості педагогічної діяльності, контролю за власними результатами, розвитку креативності, ініціативності, впевненості у собі та здатності до прийняття нестандартних, ефективних рішень. Таким чином, компонент «професійна рефлексія» в структурі педагогічної майстерності включає цілу низку важливих елементів, що забезпечують успішну реалізацію викладачем своєї професійної місії.

(узагальнено на Рис 1.3.6.)

Рис. 1.3.6. Складники професійної рефлексії

Формування професійної рефлексії є важливим чинником у розвитку педагогічної компетентності, оскільки вона поглиблює розуміння власної діяльності, підвищує результативність освітнього процесу та сприяє особистісному і професійному зростанню викладача. Майбутній педагог, який володіє рефлексивними навичками, здатен критично оцінювати свою професійну діяльність, гнучко реагувати на зміни в освітньому середовищі та постійно вдосконалювати власні підходи до навчання, що є ключовим для досягнення високих результатів у професії.

Не менш важливою складовою педагогічної майстерності є педагогічна етика. Вона забезпечує формування доброзичливого мікроклімату в учнівському колективі та сприяє створенню партнерських взаємин між учителем, учнями, колегами й батьками. Педагогічна етика регулює професійну поведінку викладача через дотримання моральних норм, цінностей і принципів, що визначають рівень його відповідальності, справедливості, толерантності та чесності [31].

Видатний педагог В. Сухомлинський підкреслював значущість викладача як зразка моральної поведінки для своїх учнів. У педагогічній етиці виокремлюють такі важливі аспекти, як повага до особистості дитини, справедливе ставлення, дотримання конфіденційності, виявлення відповідальності та доброзичливості, здатність до етичного прийняття рішень.

Також педагог має володіти здатністю до самоаналізу, критичного мислення, саморегуляції, вмінням оцінювати результати своєї роботи, усвідомлювати її цілі та планувати професійний розвиток. Рефлексивне мислення дозволяє аналізувати та переосмислювати педагогічні підходи, бути відкритим до нових ідей та вносити зміни у свою практику на основі результатів власного аналізу.

Педагогічна етика також тісно пов'язана з дотриманням професійних стандартів і вимог чинного законодавства у сфері освіти. Майбутній педагог повинен орієнтуватися на Етичний кодекс українського викладача, у якому окреслено ключові норми та принципи професійної поведінки.

Ю. Шабанова виокремлює чотири основні категорії педагогічної етики: професійний обов'язок, педагогічна справедливість, педагогічна честь і педагогічний авторитет. Ці категорії формують моральне підґрунтя викладацької професії.

Професійний обов'язок викладача — це сукупність моральних очікувань, які суспільство покладає на педагогів. Він включає глибоке усвідомлення значущості своєї професії, доброзичливе ставлення до учнів і

колективу, творчий підхід до викладання та прагнення до безперервного професійного самовдосконалення.

Справедливість у педагогічній діяльності полягає в об'єктивному оцінюванні вчинків учнів, без упередженості. Вона передбачає наявність таких моральних якостей, як чесність, доброта, принциповість, які сприяють формуванню довіри між учителем і учнями, що є основою для ефективної комунікації та співпраці [1].

Педагогічна честь — це усвідомлення викладачем власної гідності, а також суспільне визнання його професійного внеску. Вона відображає високий рівень моральної та професійної самосвідомості. А педагогічний авторитет — це повага з боку учнів і колег, яка ґрунтується на глибоких знаннях, високій кваліфікації, досвіді, а також ставленні до професійних обов'язків. Авторитет педагога дозволяє ефективно впливати на учнів, формувати їхні переконання та мотивацію до навчання [6].

Отже, педагогічна етика є системою моральних засад, що регулюють поведінку викладача в професійному середовищі. Такі її елементи, як професійний обов'язок, справедливість, честь та авторитет, створюють міцну моральну основу педагогічної діяльності та сприяють побудові конструктивних і довірливих взаємин із усіма учасниками освітнього процесу.

Розвиток педагогічної етики забезпечує формування позитивного морального клімату в навчальному закладі, сприяє встановленню взаєморозуміння між викладачем і учнями, підвищує ефективність навчального процесу. Викладач, який дотримується етичних норм, не лише навчає, а й виховує морально відповідальних, зрілих громадян. Таким чином, педагогічна етика є ключовим компонентом професійної майстерності, що забезпечує високий рівень педагогічної культури та моральної відповідальності майбутнього викладача.

Узагальнено компоненти педагогічної етики як складника професійної майстерності викладача представлено на Рис. 1.3.7.

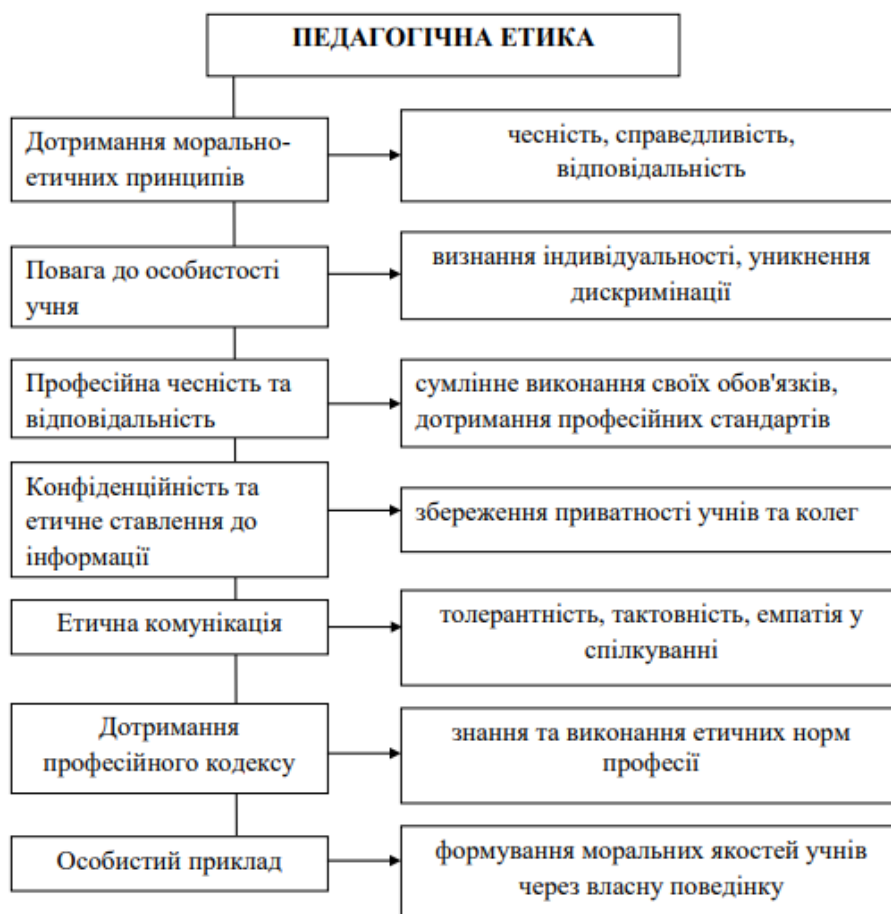

Рис. 1.3.7. Складники педагогічної етики

Таким чином, структурні компоненти професійної майстерності викладача – знання, уміння, навички, компетентності, мотивація, професійна рефлексія, педагогічна етика – є взаємопов'язаними елементами, які забезпечують ефективність педагогічної діяльності.

Рис. 1.3.8. Професійна майстерність викладача за сучасними педагогічними дослідженнями.

Об'єднання означених на Рис. 1.3.8. компонентів передбачає ефективну професійну підготовку, особистісний розвиток та постійне самовдосконалення викладача. Такий підхід дозволяє майбутньому педагогу відповідати вимогам сучасної освіти, сприяти всебічному розвитку учнів та ефективно адаптуватися до швидких змін у суспільстві.

Висновки до першого розділу

Професійна майстерність педагога виступає основною запорукою забезпечення якісного освітнього процесу та всебічного розвитку учнів. У нормативно-правових актах акцентується увага на необхідності формування висококваліфікованого педагогічного корпусу, який здатен організовувати навчання, ґрунтуючись на ключових компетентностях, моральних цінностях і застосуванні сучасних педагогічних технологій. Одним із важливих елементів професіоналізму є постійне вдосконалення фахових умінь, активна участь у впровадженні інновацій та дотримання високих етичних норм.

Науковці в Україні наголошують на важливості гармонійного поєднання теоретичної підготовки з практичними навичками, розвитку цифрової грамотності, емоційної чутливості та впровадження інноваційних підходів у навчальній діяльності. Вони підкреслюють, що професійна майстерність викладача охоплює не лише знання з предмета й методики викладання, але й такі особистісні характеристики, як моральність, емпатія, креативність і здатність до самоаналізу.

Зарубіжні дослідники також трактують професійну майстерність як комплексне явище, що включає педагогічну обізнаність у змісті предмета, вміння критично осмислювати власну діяльність, співпрацювати з іншими учасниками освітнього процесу та активно застосовувати інноваційні підходи й технології.

Як в українській, так і в міжнародній науковій думці переважає розуміння професійної майстерності як багатогранного поняття, що об'єднує

знання, практичні навички, креативність, адаптивність до змін, рефлексивність і постійне прагнення до особистісного та професійного розвитку. Використання інновацій в освіті розглядається як невід'ємна складова ефективної підготовки майбутніх викладачів і важливий фактор їхнього зростання.

У цьому дослідженні поняття «професійна майстерність викладача» ми розглядаємо крізь призму «педагогічної майстерності», оскільки саме вона є центральною складовою професійної діяльності педагога. Педагогічна майстерність охоплює фахові знання, уміння, методичні прийоми та психологічні основи взаємодії з учнями, тоді як професійна майстерність акцентує увагу на значущості особистісних якостей, етичних переконань, прагненні до постійного вдосконалення й впровадження інновацій в освітній процес.

Проведений аналіз підтверджує, що професійна майстерність є складним, багаторівневим феноменом, формування якого потребує цілісного підходу. Підготовка компетентного, ініціативного та творчого викладача вимагає врахування не лише теоретичної й практичної підготовки, а й внутрішньої мотивації, морально-етичних принципів, саморефлексії та прагнення до постійного розвитку.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА У БІЛОЦЕРКІВСЬКОМУ ІНСТИТУТІ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ

2.1. Стан розвитку педагогічної майстерності у здобувачів освіти Білоцерківського інституту економіки та управління

На сьогодні Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна» – це потужний вищий навчальний заклад, у якому здобувають освіту понад 1000 студентів, серед яких налічується близько 40 студентів із обмеженими фізичними можливостями.

Метою діяльності Білоцерківського інституту економіки та управління вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» є забезпечення фундаментальної наукової та практичної підготовки, здобуття громадянами освітньо-кваліфікаційних рівнів відповідно до їхніх потреб, інтересів і здібностей, удосконалення наукової та професійної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації з відривом (денна), без відриву (заочна) та введення новітніх освітніх технологій відповідно до Законів України «Про освіту» та «Про вищу освіту».

Навчальний заклад має четвертий рівень акредитації і проводить навчання за п'ятьма спеціальностями («Правознавство», «Фінанси та кредит», «Соціальна робота», «Документознавство та інформаційна діяльність» та «Психологія») за освітньо-кваліфікаційними рівнями «молодший спеціаліст», «бакалавр», «спеціаліст», «магістр».

І навчальна, і виховна робота Білоцерківського інституту економіки та управління постійно зазнає якісних метаморфоз, модернізації, вдосконалення. Ці позитивні зміни відбуваються завдяки цілеспрямованим зусиллям деканів, кафедр, відділів, діяльність яких уміло координує проректор з навчально-виховної роботи.

За роки існування інститут органічно поєднує навчально-виховний і науковий процеси, спрямовані на поліпшення професійної підготовки майбутніх фахівців, залучення їх до творчого наукового пошуку. Цим науковим процесом вміло керує проректор з наукової та міжнародної діяльності, кандидат історичних наук, доцент Романченко Інна Георгіївна. Під її керівництвом науково-дослідна робота студентів є важливим чинником формування сучасного кваліфікованого фахівця, створення всіх умов для творчого наукового пошуку студентів.

Аналіз сучасного стану розвитку педагогічної майстерності у здобувачів освіти Білоцерківського інституту економіки та управління свідчить про поступове зростання уваги до формування фахових та особистісних якостей майбутнього викладача. У закладі реалізуються освітні програми, орієнтовані на формування ключових компетентностей, практичних навичок, педагогічної рефлексії та етичної відповідальності.

Професійна підготовка здобувачів освіти охоплює комплексну систему теоретичних і практичних занять, спрямованих на засвоєння методів ефективного викладання, розуміння психолого-педагогічних закономірностей навчання, розвиток комунікативної культури та критичного мислення. У навчальному процесі застосовуються інтерактивні форми роботи: тренінги, майстер-класи, ділові ігри, що сприяє активному включенню студентів у моделювання педагогічних ситуацій.

Особливу роль у розвитку педагогічної майстерності відіграє педагогічна практика, яка дозволяє здобувачам освіти застосовувати набуті знання в реальних умовах, аналізувати власну діяльність, формувати індивідуальний стиль педагогічної взаємодії. Важливим чинником є наявність мотивації до самовдосконалення, участі у науково-практичних конференціях, проєктній діяльності, що також розглядається як засіб підвищення рівня професійної майстерності [8].

Разом з тим, результати внутрішнього моніторингу показують, що не всі здобувачі однаково активно включені у процес формування педагогічної

майстерності. Виявлено потребу в удосконаленні системи підтримки студентів у їх професійному становленні, зокрема через розвиток наставництва, розширення можливостей для участі в педагогічних експериментах, створення освітнього середовища, що стимулює творчу самореалізацію.

Таким чином, у Білоцерківському інституті економіки та управління створено сприятливі умови для розвитку педагогічної майстерності, однак ефективність цього процесу потребує постійного вдосконалення з урахуванням індивідуальних потреб здобувачів, сучасних освітніх викликів та тенденцій.

Професійна освіта відіграє ключову роль в економічному розвитку суспільства, оскільки її головна мета — підготовка висококваліфікованих робітників для потреб ринку праці. Це одна з тих сфер освіти, яка найшвидше повинна адаптуватися до змін у промисловості та сфері послуг. Беззаперечним є те, що рівень економічного добробуту громадян значною мірою залежить від якості професійної підготовки кадрів.

Сьогодні система освіти України переживає складні випробування. Серед них — пандемія коронавірусу COVID-19 та початок повномасштабної війни з 24 лютого 2022 року. Щоб краще зрозуміти ситуацію, коротко окреслимо ключові події, що вплинули на освітній процес у закладах професійної (професійно-технічної) освіти в період 2020–2022 років:

- 11 березня 2020 року Кабінет Міністрів України ухвалює постанову № 211 «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19», згідно з якою з 12 березня по 3 квітня впроваджується загальнонаціональний карантин і забороняється відвідування освітніх установ учнями.
- 23 березня 2020 року Міністерство освіти і науки України видає лист № 1/9-173, у якому надаються рекомендації щодо організації навчання у закладах середньої освіти під час карантину. Згідно з ними, освітній процес

має здійснюватися дистанційно з урахуванням технічних можливостей закладу.

- 13 листопада 2020 року МОН направляє до ЗП(ПТ)О лист № 1/9-629, у якому рекомендує впроваджувати змішану форму навчання.
- 24 лютого 2022 року розпочалася повномасштабна війна, внаслідок чого з 28 лютого по 13 березня були оголошені вимушені канікули.
- З 14 березня 2022 року у більшості регіонів освітній процес поновлюється у форматі дистанційного навчання.

Усі ці події гостро актуалізували потребу в розвитку цифрових компетентностей, зокрема вміння працювати з цифровими технологіями. У цьому контексті варто звернутися до результатів дослідження цифрової грамотності українців, проведеного в межах програми EGAP. За його результатами, 53% громадян мають цифрові навички нижче базового рівня: 15,1% взагалі не володіють ними, а 37,9% мають низький рівень. Обнадіює той факт, що молодь віком 10–17 років, яка становить основну частину контингенту, показала найвищий рівень цифрової грамотності — 61,6% цієї вікової групи мають навички вище середнього рівня [10].

Оскільки впродовж останніх років освітній процес здебільшого здійснюється у дистанційній або змішаній формі, важливого значення набуває цифрова компетентність педагогів. Викладачі та майстри практичного навчання повинні вміти користуватися Google-сервісами, продуктами Microsoft, а також платформами для проведення онлайн-занять. Якщо з організацією теоретичних уроків проблем зазвичай не виникає, то проведення практичного навчання дистанційно ускладнене.

Основною формою практичної підготовки у закладі вищої освіти є уроки практичного навчання. І лише для окремих професій можливо організувати їх дистанційно. Водночас більшість професій вимагають практичної підготовки в реальних умовах — у майстернях, лабораторіях, на навчально-практичних полігонах. Якщо студенти не можуть бути присутніми в закладі, відбувається зміна графіка занять, з перенесенням практики на

пізніші терміни, коли можливе очне навчання. Але така вимушена зміна структури освітнього процесу негативно впливає на рівень підготовки, адже відбувається розрив між теоретичним та практичним навчанням.

Додаткові труднощі спричинила війна. Чимало закладів постраждали від бойових дій, деякі були змушені переміститися. Багато викладачів і студентів перебувають у відносно безпечніших регіонах або за кордоном. Постійна напруга, стресові стани, а також труднощі з проходженням практики для тих, хто перебуває за межами України, створюють суттєві бар'єри у навчанні.

Ситуація вимагає комплексного підходу та скоординованих дій. Керівники освітніх закладів повинні активно співпрацювати з органами управління, знаходити спільні рішення та забезпечувати безперервність і якість освітнього процесу. Адже саме якісна підготовка фахівців є запорукою майбутнього відновлення й розвитку нашої держави.

Професійна діяльність викладача закладу вищої освіти є надзвичайно багатогранною. Вона включає не лише навчальну роботу, а й наукові дослідження, методичну діяльність, виховну роботу зі студентами, організаційні обов'язки та безперервне самовдосконалення. Викладач, як публічна особа, постійно перебуває в полі зору студентів, його дії та поведінка стають об'єктом постійного аналізу й оцінки. У кожній складовій професійної діяльності проявляється або формальне ставлення до обов'язків, або, навпаки, прагнення досягати високих результатів. Саме вимогливість до себе, креативність, уміння мислити критично й відрізняє викладача, який досягнув високого рівня педагогічної майстерності [23].

Педагогічна майстерність — це не вроджена якість, а результат цілеспрямованої роботи. Вона формується на основі глибокого знання педагогічної теорії, закономірностей та принципів навчання й виховання. Високий рівень професійності вимагає вмілого поєднання педагогічних та психологічних знань у межах конкретної спеціальності. У сприйнятті студентів викладач є не просто наставником, а науковцем, представником

певної галузі знань, який слугує посередником між наукою і молоддю. Його місія — не лише ознайомити студентів із науковими досягненнями та перспективами, а й сприяти їх науковому становленню.

Як вважав В. І. Вернадський, справжній науковий поступ можливий лише за умови повної свободи особистості, адже нове знання може народитися лише у процесі самостійного, незалежного мислення. Отже, важливим завданням викладача є створення умов для творчого розвитку студентів.

Професійна роль викладача також має свої межі. Він має усвідомлювати, що знання, які передає студентам, швидко втрачають актуальність. Тому ключова мета його діяльності — формування у студентів міцного фундаменту знань, стимулювання прагнення до навчання, вміння постійно оновлювати знання, вимогливості до результатів власної праці. Як слушно зауважив Р. Олдінгтон, «нічого з того, що дійсно варто знати, навчити не можна — вчитель може лише вказати шлях».

Питання формування педагогічної майстерності викладача вищої школи розглянуто у працях видатних педагогів: Я. А. Коменського, І. Дістервега, К. Д. Ушинського, А. С. Макаренка, О. А. Захаренка, А. І. Архангельського, І. А. Зязюна. Сучасні викладачі, прагнучи підвищити якість навчального процесу, з надією сприймають реформи у сфері освіти. Але вони чітко усвідомлюють, що успіх будь-яких змін значною мірою залежить від їхнього власного професіоналізму та організації навчальної діяльності. Основною одиницею цього процесу є навчальне заняття, яке фактично стає творчою лабораторією викладача.

Існує поширена думка, що якість викладання визначається рівнем професійної обізнаності педагога. Проте лише фахових знань недостатньо. Ефективність навчального заняття багато в чому залежить від психолого-педагогічної підготовки викладача, його особистісних якостей, загальної культури. Відгуки студентів підтверджують це: серед поширених зауважень — неясність пояснення матеріалу, зайва демонстративність, надто швидкий

темپ викладу, небажання відповідати на запитання. Такі моменти свідчать про недоліки в педагогічному спілкуванні та організації навчального процесу.

Педагогічна майстерність включає кілька груп професійних умінь:

- Гностичні — здатність до аналізу, самопізнання, оцінки ефективності навчального процесу;
- Проективні — уміння передбачати хід занять, розробляти їхню структуру, планувати навчання;
- Конструктивні — здатність вибирати адекватні методи й форми навчання, оптимально організовувати заняття;
- Комунікативні — уміння налагоджувати ефективне спілкування зі студентами, підтримувати позитивну атмосферу;
- Організаторські — здатність управляти процесом навчання, координувати діяльність студентів;
- Креативні — здатність до творчого підходу, генерування нових ідей у навчанні.

Проективна діяльність викладача проявляється в умінні передбачати результат навчального заняття, створювати модель процесу, вибирати найбільш ефективні методи й організовувати зворотний зв'язок.

Конструктивна складова полягає у вмінні добирати зміст і методику відповідно до цілей заняття, рівня підготовки студентів і часу, відведеного на навчання.

Комунікація — одна з ключових ланок викладацької діяльності. Вона реалізується як у передачі знань, так і в побудові конструктивних міжособистісних відносин. Ефективність спілкування залежить не лише від знання предмета, а й від здатності адаптувати інформацію до рівня студентів, формувати позитивне ставлення до предмета й підтримувати емоційно комфортне середовище. Як підкреслював А. С. Макаренко, тон спілкування має бути енергійним, але не надмірно емоційним чи напруженим.

Організаторський компонент визначає здатність викладача чітко структурувати свою діяльність, раціонально використовувати час, здійснювати контроль і корекцію навчального процесу, формувати вимоги до студентів і добиватися їх виконання.

Не менш важливими є перцептивні та сугестивні вміння. Перші допомагають визначити емоційний стан студентів за зовнішніми ознаками (жести, міміка, постава), а другі — впливати на студентів, змінюючи характер їх навчальної діяльності. Завдяки цим умінням викладач може своєчасно адаптувати хід заняття, змінювати підходи до подачі матеріалу та покращувати взаємодію зі студентською аудиторією [5].

Підготовка до навчального заняття включає кілька етапів: створення задуму, розробка сценарію, визначення цілей, добір методичного забезпечення, аналіз потенційних труднощів. Усе це потребує реалізації гностичних, проєктивних, конструктивних та організаторських умінь. Професійний досвід відіграє важливу роль на цьому етапі, але важливо, щоб він не обмежував бажання викладача до впровадження нових ідей та інноваційних рішень.

У першому півріччі 2024 року кафедри організовували свою роботу відповідно до визначених місії, візії та цінностей, яких послідовно дотримуються у взаємодії зі слухачами курсів та здобувачами вищої освіти, а також у реалізації пріоритетних завдань діяльності. Протягом цього періоду науково-педагогічні працівники кафедр повністю виконали заплановане навчальне навантаження.

Кафедри активно здійснювали підвищення кваліфікації педагогічних працівників, зокрема майстрів виробничого і лабораторного навчання, викладачів професійно-теоретичної підготовки та старших майстрів. Вони забезпечували опанування слухачами навчальних модулів курсів та вибіркового спецкурсу, що надало можливість педагогічним працівникам закладів професійної освіти будувати власні індивідуальні освітні траєкторії.

Для ефективної організації освітнього процесу було підготовлено необхідне навчально-методичне забезпечення. Науково-педагогічними працівниками кафедр розроблено низку освітньо-професійних програм, а також навчально-методичних посібників. В умовах воєнного стану для дистанційної організації навчання створено 25 електронних навчальних курсів відповідно до змістових модулів та спецкурсів.

Крім того, викладачі кафедр здійснювали безпосереднє керівництво і контроль за навчальним процесом слухачів курсів, які здобувають освіту за очно-дистанційною та заочною формами. Були організовані і проведені численні засідання кафедр, на яких розглядалися актуальні питання підвищення якості освітнього процесу.

У ході роботи також було проведено аналіз соціального статусу кваліфікованого робітника в Україні в умовах воєнного стану, окреслено методичний інструментарій і нові форми організації навчання в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти. Описано зміни, внесені в освітні програми другого (магістерського) рівня вищої освіти, відповідно до результатів аналізу потреб ринку праці й запитів роботодавців в умовах воєнного часу, з метою підвищення якості підготовки висококваліфікованих фахівців.

Серед основних пріоритетних завдань визначено такі напрями діяльності: на етапі підготовки фахівців — розроблення навчально-методичного забезпечення для основних освітніх компонентів відповідно до освітньо-професійних програм; на етапі підвищення кваліфікації — створення робочих програм та методичного супроводу для тематичних курсів. У сфері науково-дослідної роботи ключовим завданням є виконання планових досліджень відповідно до технічного завдання, а також підготовка публікацій у фахових, наукометричних виданнях як в Україні, так і за кордоном. Щодо міжнародного співробітництва, пріоритет надано участі у міжнародних стажуваннях та спільних науково-практичних заходах із зарубіжними партнерами. Важливою складовою є також формування

позитивного іміджу інституту в освітньому просторі України та активне висвітлення діяльності в інформаційному середовищі, зокрема шляхом залучення співробітників до роботи в соціальних мережах [10].

Навчальний процес у закладах професійної освіти триває навіть в умовах воєнного стану в Україні. Викладачі працюють у різних обставинах: деякі перебувають в евакуації, організовуючи дистанційне навчання за допомогою доступних засобів зв'язку, інші — у відносно безпечних регіонах мають змогу проводити заняття в аудиторіях та здійснювати практичне навчання. Багато закладів активно застосовують елементи змішаного навчання, хоча значна частина педагогів продовжує працювати дистанційно. Це вимагає впровадження нових підходів до організації освітнього процесу в системі професійної та фахової передвищої освіти, оскільки традиційні форми роботи наразі є недостатньо ефективними, що також відображено у рекомендаціях Міністерства освіти і науки України.

Сучасні заклади освіти сьогодні виконують не лише функцію навчання, а й стають осередками психологічної підтримки, професійної взаємодії та підтримки зв'язку з місцевими громадами. У такій ситуації викладачі змушені опановувати нові інструменти й методики, що сприяють гнучкості освітнього процесу й допомагають створити стабільне навчальне середовище. Водночас педагоги шукають шляхи до збереження своєї професійної ідентичності, психологічної стійкості та ефективної взаємодії з колегами і здобувачами освіти. Повернення до виконання професійних обов'язків, навіть часткове, сприяє адаптації до нових реалій. Спілкування з учасниками відбувається через різні цифрові платформи та месенджери, а основною формою навчання є дистанційна — як індивідуальні консультації, так і заняття в малих групах. Особлива увага приділяється дистанційному етапу навчання, який базується на досвіді, здобутому під час пандемії COVID-19, коли активно впроваджувалися змішані та дистанційні форми навчання у синхронному й асинхронному режимах.

Синхронне навчання передбачає одночасну участь усіх учасників у цифровому освітньому середовищі або під час відео- та аудіозв'язку. Це аналог традиційного уроку в режимі реального часу, який проводиться у вибраному онлайн-середовищі. Асинхронний режим, натомість, дозволяє учасникам навчання взаємодіяти з певною часовою затримкою. Для цього використовуються освітні платформи, месенджери, електронна пошта, форуми, соціальні мережі та інші цифрові інструменти. Такий підхід вимагає від слухачів високого рівня самостійності, але при цьому забезпечується підтримка викладача.

Період карантину, що розпочався навесні 2020 року, значно активізував процес цифрової трансформації в освіті. Він став поштовхом до впровадження нових форм міжособистісної, професійної та управлінської комунікації. В результаті педагогічна спільнота України суттєво підвищила рівень цифрової та інформаційної грамотності. Зараз у навчальному процесі активно використовуються платформи LMS Moodle, Google for Education, Zoom, Skype, Viber, BigBlueButton, а також сучасні CRM-системи. Це дозволило освітнім закладам оперативно відновити навчання навіть у складних умовах воєнного часу.

Разом з тим актуальним залишається питання професійного зростання майбутніх педагогів через участь у курсах. Перший етап курсів зосереджений на організаційних питаннях – реєстрації, проведенні персональних консультацій за допомогою месенджерів (Viber, Telegram, WhatsApp, Lite), груповій взаємодії на платформі LMS AdL та через електронну пошту.

Другий, дистанційний етап, реалізується в асинхронному форматі. Зміст навчання спрямований на розвиток особистісних та професійних якостей викладача після здобуття вищої освіти. Навчальні матеріали подаються у різних форматах: текстові документи, відео й аудіо, презентації, вебінари, тренінги, що доступні у Web-бібліотеці університету. Це створює умови для конструювання сучасного змісту навчання, впровадження новітніх методик, вирішення практичних завдань.

Для кожної категорії слухачів на кафедрах створено віртуальні навчальні кабінети. Вони містять віртуальну дошку для оголошень, розділ «матеріали», де розміщуються рекомендації, орієнтовні теми випускних робіт, вимоги до їх оформлення, інструкції щодо користування освітнім середовищем. У кабінетах є списки слухачів, чат для оперативного спілкування та доступ до бібліотечних ресурсів, які згруповані за кафедрами й тематичними напрямками.

У разі потреби слухачі можуть користуватись ресурсами Електронних бібліотек України, попередньо зареєструвавшись. Навіть у найскладніших умовах, зокрема під час тривоги і обстрілів, продовжує функціонувати Державна науково-педагогічна бібліотека імені В. О. Сухомлинського.

Важливо, щоб в умовах воєнного стану не перевантажувати педагогів, враховуючи їх моральний і психологічний стан. Тому випускна робота може бути виконана у довільній формі: творчий проєкт, дайджест літератури, авторська розробка, опис досвіду, есе тощо. Слухачі можуть звертатися по допомогу до кураторів або наукових керівників у зручний спосіб – через месенджери або онлайн-зустрічі [8].

Отже, розвиток педагогічної майстерності майбутніх викладачів у воєнний час базується на перевірених підходах: змістовне наповнення навчання за допомогою електронних ресурсів, форми взаємодії – синхронна та асинхронна дистанційна освіта, методи – консультації, супровід та підтримка, варіативність форм підсумкових робіт, сучасні наукові підходи, гуманістичні принципи, з урахуванням емоційного стану педагогів.

2.2. Сучасні підходи до розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача закладу вищої освіти

Сучасні трансформації в освіті, зумовлені як глобальними змінами, так і національними викликами, потребують переосмислення ролі викладача закладу вищої освіти. Сьогодні він має бути не лише передавачем знань, а й

наставником, організатором освітнього середовища, фасилітатором і ментором. У зв'язку з цим надзвичайно актуальним стає питання розвитку педагогічної майстерності майбутніх викладачів.

Педагогічна майстерність – це не лише сукупність знань, умінь і навичок, а й прояв особистісної зрілості, творчого потенціалу та високого рівня професійної культури. Її формування в майбутнього викладача повинно відбуватись комплексно – через професійну підготовку, рефлексивну діяльність, педагогічну практику та постійне самовдосконалення.

Сьогодні викладач закладу вищої освіти повинен бути не лише носієм знань, але й модератором освітнього процесу, фасилітатором, ментором, який здатен створити умови для самореалізації студента, розвивати його критичне мислення, здатність до самонавчання, інноваційності та командної взаємодії. З огляду на це, педагогічна майстерність має розвиватися з урахуванням новітніх тенденцій освіти, серед яких: цифровізація, впровадження дистанційного та змішаного навчання, розвиток soft skills, педагогіка партнерства, індивідуалізація освітнього процесу тощо.

Серед сучасних підходів до розвитку педагогічної майстерності варто виокремити такі:

Компетентнісний підхід. У центрі освітнього процесу перебуває формування ключових професійних компетентностей: комунікативної, інформаційної, методичної, інноваційної тощо. Це дозволяє майбутньому викладачу ефективно реалізовувати педагогічну діяльність в умовах змін [7].

Особистісно орієнтований підхід. Передбачає врахування індивідуальних особливостей майбутнього педагога, його професійних інтересів і потенціалу. Це створює умови для розвитку педагогічного стилю, побудованого на самовираженні та саморозвитку.

Проблемно-пошуковий і проєктний підходи. Такі методи навчання сприяють розвитку критичного мислення, дослідницьких умінь і творчої ініціативи. Залучення до проєктної діяльності формує здатність приймати рішення в нестандартних ситуаціях.

Інформаційно-цифровий підхід. Освоєння цифрових технологій, платформ дистанційного навчання, інтернет-ресурсів є невід'ємною частиною професійної підготовки викладача. Сучасний педагог повинен вміти організовувати змішане, дистанційне та цифрово-медіа навчання.

Рефлексивний підхід. Передбачає систематичне осмислення власної педагогічної діяльності. Формування здатності до самоспостереження, самоаналізу та самокорекції сприяє удосконаленню педагогічної майстерності.

Партнерська модель взаємодії. Важливо формувати в майбутнього викладача вміння будувати партнерські стосунки зі студентами на основі поваги, співробітництва, довіри та емпатії. Це створює сприятливий психологічний клімат у навчальному середовищі.

У розвитку педагогічної майстерності значну роль відіграє практична підготовка: участь у стажуваннях, педагогічній практиці, навчально-практичних тренінгах, залучення до проведення занять, моделювання педагогічних ситуацій. Саме через практику набувається впевненість у власних силах, формується педагогічна інтуїція, гнучкість мислення, культура професійної комунікації.

Не менш важливою є мотивація до постійного професійного зростання. Педагогічна майстерність – це динамічний процес, який триває протягом усього життя. Тому майбутній викладач має бути налаштованим на безперервне навчання, самоосвіту, обмін досвідом.

Педагогічна практика та стажування – надають можливість закріпити теоретичні знання на практиці, розвинути педагогічну інтуїцію та рефлексивні вміння.

Тренінги та майстер-класи – сприяють вдосконаленню окремих аспектів професійної діяльності (риторики, педагогічного такту, конфліктології).

Участь у науково-методичних заходах – конференціях, семінарах, педагогічних читаннях.

Наставництво та педагогічне менторство – взаємодія з досвідченими колегами дозволяє переймати кращі практики.

Електронні освітні платформи – створюють умови для безперервного самонавчання, доступу до світових освітніх ресурсів.

Рефлексивні щоденники, портфоліо – забезпечують аналіз особистого професійного зростання [22].

Педагогічна майстерність майбутнього викладача закладу вищої освіти в сучасних умовах повинна розглядатися як динамічний, багатокомпонентний процес, що базується на новітніх підходах і концепціях. Її формування вимагає комплексного підходу, орієнтованого як на розвиток особистості викладача, так і на вдосконалення його професійних навичок. Реалізація компетентнісного, особистісно орієнтованого, інноваційного та андрагогічного підходів сприяє ефективному становленню майбутніх педагогів, здатних реалізовувати сучасні освітні цілі та формувати нову генерацію фахівців.

Кваліфіковані працівники становлять один із ключових елементів практичного процесу та є основою формування й розвитку людського капіталу держави. Організація економічного співробітництва та розвитку визначає людський капітал як сукупність знань, умінь, навичок та інших особистісних характеристик, втілених у людині, які сприяють підвищенню її продуктивності. У більш широкому розумінні людський капітал трактується як набір знань, умінь, компетентностей і рис, що притаманні окремим особам або колективам, набуваються протягом усього життя й застосовуються в процесі створення товарів, послуг чи інновацій в умовах ринку [7].

Професійна освіта відіграє надзвичайно важливу роль у розвитку людського капіталу, виступаючи одним з головних чинників інвестування в людські ресурси. Вона має прямий і опосередкований вплив на економічне зростання, а також науково-технічний прогрес. Без якісної освіти економічний розвиток та інновації стають неможливими. Саме заклади

професійної (професійно-технічної) освіти формують ці ресурси, готуючи фахівців для потреб ринку праці.

На результативність освітнього процесу впливають численні чинники: рівень кваліфікації та професійної компетентності педагогічного складу, інституційна структура та стан матеріально-технічної бази закладу, якість та зміст навчальних програм, мотивація здобувачів освіти до опанування сучасних знань і навичок, що випереджають запити часу. Вагомий вплив на систему професійної освіти мають також глобальні освітні тренди та трансформації.

У контексті війни, що триває в Україні, відбувається стрімкий і глибокий процес адаптації Збройних Сил України до стандартів НАТО. Цей процес охоплює не лише реформування організаційної структури та управлінських підходів, але й активну модернізацію озброєння, військової техніки, логістичних систем. Очікується, що в недалекому майбутньому Україна стане привабливим середовищем для інвестицій з боку західних компаній, що, у свою чергу, зумовить підвищений попит на кваліфіковані кадри. У зв'язку з цим перед системою професійної освіти постає завдання оперативного наближення до європейських та світових стандартів у галузі технічної та професійної підготовки.

Це, у свою чергу, потребує не лише оновлення підходів до підготовки майбутніх фахівців за сучасними професіями, але й посиленого оновлення компетентностей педагогів та майстрів практичного навчання. До кола першочергових завдань також належить приділення більшої уваги тим аспектам освітнього процесу, які раніше залишалися поза фокусом, зокрема: адресна підтримка здобувачів освіти, соціальний захист педагогів і адміністративного персоналу, активізація участі жінок і дівчат у програмах, які традиційно вважалися чоловічими, розширення доступу до освіти для осіб з обмеженими можливостями, розвиток системи профорієнтації, соціального маркетингу та підтримка безперервного переходу учнів зі шкільної до професійної освіти [20].

Експерти Європейського центру професійної освіти UNEVOC – UNESCO, розташованого в Бонні (Німеччина), наголошують, що одним із головних напрямів розвитку професійної освіти є активне залучення широкого кола стейкхолдерів до формування нових кваліфікацій і компетентностей (New Qualifications and Competencies – NQC). Серед таких учасників – неурядові організації, громадські об'єднання, молодіжні ініціативи, авторитетні фахівці та аналітики. Висновки були сформульовані в рамках реалізації проєкту «Поеднання інновацій і навчання в професійній освіті» (BILT – Bridging Innovation and Learning in TVET), започаткованого у липні 2019 року. Цей проєкт істотно посилив співпрацю між країнами Європи, Африки та Азійсько-Тихоокеанського регіону, сприяючи впровадженню інноваційних і ринково орієнтованих форм навчання у сфері професійної освіти.

Ключову роль у цьому процесі відіграє чітке визначення ієрархії навичок і компетентностей для кожної окремої професії. Для цього активно застосовуються дані опитувань роботодавців, результати аналітичних досліджень економічного розвитку та змін на ринку праці, а також моніторинг актуальних вакансій. Це дозволяє більш точно виявляти потреби ринку праці в контексті попиту на ті чи інші професії, що, у свою чергу, дає змогу своєчасно адаптувати зміст підготовки. Також важливо забезпечити відповідність між актуальними ринковими вимогами до професійних навичок і компетентностей та Національними рамками кваліфікацій. У багатьох країнах ці рамки формуються секторними або галузевими робочими групами, до складу яких входять представники відповідних професій, галузей та інших зацікавлених сторін.

Варто також виокремити ще одну очевидну тенденцію, що стосується усієї освітньої системи — це активний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та так званої «зеленої» економіки. Спеціальності, пов'язані з цими напрямками, уже сьогодні мають підвищений попит, і цей тренд лише посилюватиметься. Зокрема, наприкінці 2019 року Європейський

Союз започаткував Європейську зелену угоду (European Green Deal), яка передбачає досягнення вуглецевої нейтральності до 2050 року. Досягнення цієї амбітної мети передбачає комплексні зміни у всіх секторах економіки, зокрема інвестування у чисті технології, підтримку інноваційної промисловості, розвиток екологічного транспорту, декарбонізацію енергетики, підвищення енергоефективності будівель, а також міжнародну співпрацю у сфері покращення екологічних стандартів.

Важливою тенденцією є також налагодження тісного партнерства з представниками промисловості в процесі розробки й реалізації навчальних програм. Це дозволяє забезпечити актуальність підготовки та підвищити можливості для працевлаштування випускників. Пріоритетними напрямками в цьому контексті є: оновлення навчальних планів, розвиток корпоративного навчання, вдосконалення практичної підготовки на робочих місцях. Усе це сприятиме підвищенню кваліфікаційного рівня вже наявної робочої сили та забезпечить підготовку нових кадрів, здатних ефективно працювати в умовах динамічного ринку праці [22].

Сучасні соціокультурні, політичні та економічні трансформації, що відбуваються в суспільстві, зумовлюють необхідність активного впровадження інформаційних технологій у всі сфери життя, зокрема в освіту.

Одним із важливих наслідків цих змін є зростання значущості дистанційної форми навчання як ефективного інструмента організації освітнього процесу. Успішність дистанційного навчання значною мірою визначається рядом чинників, серед яких: психологічна та професійна готовність викладацького складу до роботи в нових умовах; рівень технічної та емоційно-вольової підготовленості здобувачів освіти до опанування навчального матеріалу дистанційно; забезпеченість навчально-методичними матеріалами, технічними засобами навчання, а також наявність стабільного й швидкісного інтернет-з'єднання.

Сучасні науковці підкреслюють, що дистанційна освіта є цілеспрямованим, інтерактивним процесом комунікації між викладачем і

студентом, який базується на використанні новітніх інформаційних та телекомунікаційних технологій. Цей формат дозволяє здобувати знання незалежно від місця перебування або професійної зайнятості, забезпечує умови для самостійного навчання через створення індивідуальних освітніх траєкторій, враховуючи вікові особливості, соціальні умови, стан здоров'я та особисті потреби здобувачів освіти. Водночас дистанційна форма навчання сприяє підвищенню соціальної та професійної мобільності.

У педагогічній науці особливе місце відводиться системі організаційно-педагогічних умов, до яких належать: зміст навчальних дисциплін, методика їх викладання, засоби навчання та педагогічні підходи, що сприяють досягненню цілей освіти. У контексті підготовки майбутніх педагогів професійного навчання важливо забезпечити їхню конкурентоспроможність на сучасному ринку праці. Тому організація дистанційного навчання повинна ґрунтуватися на низці основоположних принципів:

- Врахування освітніх цілей і потреб студентів як ключової основи освітнього процесу;
- Формування практичного досвіду використання професійних інструментів та розвиток творчих педагогічних навичок;
- Адаптація навчального контенту до особливостей дистанційної форми, з урахуванням зростання частки самостійної роботи та вміння студентів користуватися цифровими технологіями;
- Наявність у здобувачів навичок самоорганізації та самостійного опанування матеріалу.

На думку Н. Кардаш, організація дистанційного навчання у закладах вищої освіти має спиратися також на принципи продуктивної діяльності студентів, а також використання вже створених дистанційних курсів із фахових дисциплін.

Для ефективного формування професійних компетентностей студентів зазначеної спеціальності доцільно використовувати різноманітні моделі дистанційного навчання. Проте особливої уваги заслуговує синхронна

модель, оскільки вона дає змогу організовувати безпосередню комунікацію в режимі реального часу, сприяє обговоренню проблемних завдань у малих групах, оперативному пошуку рішень і активному застосуванню інтерактивних методів. Додатково рекомендується впроваджувати сервіси миттєвої взаємодії, такі як Kahoot, Classtime тощо, які дозволяють швидко й ефективно залучати до роботи великі групи студентів.

Водночас однією з головних проблем дистанційного формату залишається реалізація практичної складової освітнього процесу, зокрема — проведення лабораторних занять із дисциплін професійного циклу. Щоб забезпечити якісну фахову підготовку, необхідно:

- Розробити інформаційні ресурси з чітко вираженою професійно-практичною орієнтацією;
- Створити методичне забезпечення з урахуванням специфіки фахових дисциплін;
- Запровадити дієві механізми контролю якості навчального процесу;
- Мотивувати студентів до активного навчання в умовах дистанційної взаємодії.

Найбільш складним завданням у підготовці педагогів залишається саме реалізація першої з означених умов — професійно-практичної орієнтації навчальних матеріалів. Натомість, вони здебільшого формують цифрові компетентності, пов'язані з організацією дистанційних курсів, використанням інтерактивних елементів, навичками тьюторської діяльності — що є важливими, але не є основною метою фахової підготовки.

У цьому контексті дистанційне навчання розглядається не лише як інноваційний підхід до організації освітнього процесу, але й як важливий об'єкт наукових досліджень.

Щодо другої умови — створення якісного методичного забезпечення — йдеться про те, що викладачі мають володіти навичками розробки змісту дистанційних курсів і адаптації матеріалів таким чином, щоб студенти могли

ефективно опановувати їх самостійно з використанням сучасних цифрових освітніх платформ.

Третя умова — підтримка мотивації студентів — передбачає, що викладачі повинні виконувати функції тьюторів або наставників, які забезпечують методичну допомогу, супроводжують студентів у процесі опрацювання складних або творчих завдань, консультують щодо виконання проєктів, веб-квестів та інших активних форм роботи [7].

Отже, впровадження дистанційної освіти має забезпечити реалізацію принципів індивідуалізації навчання, студентоцентризму, сприяти розвитку цифрової грамотності, формуванню професійних компетентностей і мотивації до саморозвитку у майбутніх педагогів професійного навчання.

У сучасних умовах, коли освітній процес зазнає глибоких змін, як ніколи актуальним стало питання постійного оновлення знань і підвищення професійної майстерності викладачів. З огляду на ці виклики, в університетах активно організовується навчання на базі Центру педагогічної майстерності. Участь у таких програмах беруть, зокрема, викладачі інженерно-технічних напрямів, які усвідомлюють важливість педагогічної та психологічної підготовки. Це дозволяє їм покращити комунікацію зі студентами, опанувати основи педагогічної техніки, розвинути вміння ефективної взаємодії та саморегуляції в професійному середовищі.

Особливу увагу у підготовці викладачів приділяють формуванню етичної складової педагогічної діяльності: щирості, чесності, педагогічного такту, мовленнєвої культури, зовнішнього вигляду, відчуття міри й стилю спілкування. Саме ці якості становлять фундамент педагогічної майстерності, значення якої підкреслював академік І.А. Зязюн — ініціатор створення Центру педагогічної майстерності [20].

Основне етичне правило для педагога — ставитися до студента так, як би хотів, щоб ставилися до тебе. Це положення є ключовим у дискусіях на заняттях центру. Постійно наголошується на тому, що викладач повинен бути не лише джерелом знань, а й моральним орієнтиром для студентів,

прикладом постійного самовдосконалення. Навчальний процес у центрі спрямований на розвиток внутрішньої потреби до самоосвіти та саморозвитку.

Слухачі центру активно розмірковують над категоріями добра, краси, істини — відповідно до філософії серця Григорія Сковороди, обмінюються досвідом, розвивають гуманістичне бачення освіти. Популярною в діяльності центру є модель наслідування успішних особистостей — учасники занять знайомляться з досвідом тих, хто досяг значних результатів у педагогічних та інноваційних практиках.

Програма навчання також включає розвиток навичок самооцінки, формування впевненості у власних силах, підвищення інноваційної спроможності. В центрі створюється навчальне середовище, яке активізує процес самоспрямування і самоконтролю викладачів, стимулює рефлексію та усвідомлення особистої відповідальності за якість освітнього процесу [1].

До завершення курсу викладачі демонструють здатність до осмислення й систематизації педагогічних і психологічних знань, упровадження інновацій у роботу кафедр, а також надають допомогу молодим колегам у професійній орієнтації. Така діяльність сприяє формуванню цілісної педагогічної технології, яка забезпечує стабільний результат навіть в умовах змін.

Ефективне управління освітнім процесом передбачає не лише фахову, а й методологічну підготовку викладача, вміння проектувати й реалізовувати дидактичні моделі, відповідно до вимог сучасної освіти. Цьому сприяє впровадження концепції якості, що передбачає професіоналізацію педагогів, їх методологічне зростання та освоєння інноваційних стратегій викладання.

Окрему увагу приділено питанням стандартизації, якості науково-педагогічного складу, адекватності оцінювання, відповідності навчального навантаження вимогам законодавства, а також результативності освітніх підходів. З урахуванням цих критеріїв формується нова модель підготовки фахівців, яка базується на управлінських концепціях і системному підході.

Педагогіка та психологія, своєю чергою, розробляють нові дидактичні стратегії, здатні забезпечити досягнення цілей освіти.

У межах цієї системи провідну роль відіграє модульно-рейтингова технологія, що дозволяє організувати навчання таким чином, аби студенти активно долучалися до формування змісту освіти, виявляли ініціативу, реалізовували свої творчі ідеї. Учасники освітнього процесу — викладачі та студенти — спільно працюють над плануванням, організацією, мотивацією, контролем та корекцією освітньої діяльності [6].

Однак для успішного функціонування такої моделі необхідне офіційне визнання і підтримка діяльності Центру педагогічної майстерності, який може стати осередком управління якісною освітою, перетворюючи потенціал студента на конкретний професійний результат.

Викладачам технічних спеціальностей особливо важливо пройти адаптацію до нових умов педагогічної діяльності. Молоді фахівці, які не мають педагогічної освіти, часто стикаються з труднощами, і саме центр допомагає скоротити період адаптації шляхом підвищення психолого-педагогічної кваліфікації.

У контексті сучасних змін педагогічна майстерність — це не лише сукупність особистісних якостей, а й система компетентностей, сформована на основі теоретичних, методичних і технологічних знань. Якщо в педагогічних ЗВО її значення визнається, то в технічних вишах вона часто ігнорується, хоча її впровадження могло б суттєво покращити якість викладання.

Отже, педагогічна майстерність — це гармонійне поєднання професійних знань, педагогічних прийомів і психологічної культури. Вона забезпечує ефективну взаємодію зі студентами, активізує їх пізнавальну діяльність і сприяє досягненню освітніх цілей. Саме тому важливо підтримувати розвиток педагогічної майстерності як засобу якісної трансформації освіти.

2.3. Технології розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача у Білоцерківському інституті економіки та управління

У сучасних умовах реформування вищої освіти актуалізується питання розвитку педагогічної майстерності майбутніх викладачів, зокрема у закладах, що готують фахівців з економіки та управління. Формування педагогічної компетентності таких викладачів має свої особливості, оскільки вони повинні не лише володіти високим рівнем фахових знань, а й уміти дохідливо, цікаво й ефективно передавати ці знання студентам, враховуючи специфіку економічної та управлінської освіти.

Педагогічна майстерність — це інтегрована характеристика особистості викладача, яка поєднує високий рівень професійної компетентності, педагогічну культуру, комунікативні вміння, здатність до рефлексії, інноваційність мислення та педагогічну техніку. Вона формується поступово, через поєднання теоретичних знань і практичного досвіду, зокрема завдяки використанню сучасних освітніх технологій.

Підготовка майбутніх викладачів у сфері економіки та управління має свою особливу методологічну основу. Ефективна передача знань у цій галузі вимагає від викладача не лише володіння дисципліною, а й розуміння її практичного значення, уміння розвивати у студентів критичне мислення, здатність до аналізу економічних процесів і управлінських рішень.

Саме тому в інститутах економіки та управління впроваджуються спеціальні технології розвитку педагогічної майстерності, які враховують міждисциплінарний характер викладання, необхідність інтеграції знань, а також розвиток лідерських і комунікативних навичок [15].

Основні технології розвитку педагогічної майстерності

1. Технологія моделювання педагогічних ситуацій

Цей підхід передбачає створення реалістичних навчальних кейсів, у яких майбутні викладачі вчаться аналізувати складні педагогічні ситуації, знаходити ефективні методи розв'язання проблем, будувати конструктивний

діалог зі студентами. Моделювання допомагає формувати гнучкість, педагогічний такт, вміння адаптуватися до різних стилів навчання.

2. Метод проєктного навчання

Проектна діяльність розвиває самостійність, здатність до організації навчального процесу, планування і реалізації власних освітніх ідей. Майбутні викладачі створюють мініпроєкти з викладання певних тем, готують презентації, організовують майстер-класи для однокурсників, що дозволяє практично застосовувати педагогічні знання.

3. Інтерактивні методики

До них належать ділові ігри, тренінги, дебати, робота в малих групах. Інтерактивні методи активізують когнітивну діяльність, сприяють розвитку комунікаційних навичок, вміння переконувати та аргументувати, що є особливо важливим у роботі викладача економічних дисциплін.

4. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ)

Майбутні викладачі вивчають інструменти для проведення онлайн-занять, створення інтерактивних презентацій, використання цифрових платформ (Moodle, Google Classroom, Zoom, Mentimeter тощо). Ці знання стають основою для формування сучасної цифрової педагогічної культури.

5. Рефлексивні практики

Формування педагогічної майстерності неможливе без здатності до рефлексії. В інституті широко використовуються щоденники самопостереження, анкетування, обговорення власного педагогічного досвіду. Це дозволяє майбутнім викладачам усвідомлювати свої сильні сторони й напрями для подальшого розвитку [27].

У межах навчання в Інституті економіки та управління майбутні викладачі проходять педагогічну практику, під час якої мають змогу реалізувати набуті знання на практиці. Вони проводять пробні заняття, отримують зворотний зв'язок від викладачів-наставників, беруть участь у семінарах, воркшопах та педагогічних тренінгах. Система наставництва

сприяє швидшій адаптації до викладацької діяльності, формує почуття відповідальності за результати навчання студентів.

Розвиток педагогічної майстерності майбутнього викладача у закладах економічного спрямування — це складний, але надзвичайно важливий процес, який вимагає комплексного підходу. Застосування сучасних педагогічних технологій, активне включення студентів у педагогічну практику, формування навичок рефлексії та використання ІКТ створюють умови для підготовки конкурентоспроможного викладача нового покоління.

Завдяки цьому Інститут економіки та управління стає не лише освітнім майданчиком, а й середовищем, де формується педагог майбутнього — креативний, професійний, гуманістично орієнтований і здатний до інновацій. Педагогічна майстерність зазвичай трактується науковцями як сукупність особистісних якостей, що дозволяє викладачеві самостійно організовувати свою професійну діяльність на високому рівні. Вона є показником професіоналізму викладача, а її особливістю, порівняно з загальнопедагогічною практикою, виступає орієнтація на інновації та безперервне підвищення ефективності навчального процесу.

Говорячи про важливість формування педагогічної майстерності у викладача університету, слід звернути увагу на одну суттєву проблему: якщо у педагогічних та класичних університетах ця тема опрацьовується вже понад два десятиліття завдяки дисципліні «Основи педагогічної майстерності», то в контексті підготовки викладача непедагогічного напрямку вона розглядається лише фрагментарно або зовсім ігнорується.

Варто зазначити, що педагогічний вплив викладача університету значно складніший, ніж у шкільного вчителя. Він має справу з аудиторією, рівень якої суттєво зростає завдяки вільному доступу до інформації через Інтернет. Крім того, взаємовідносини між викладачем і студентом змінюються: на старших курсах студент стає молодшим колегою, готовим до наукової діяльності чи викладання [14].

Отже, педагогічна майстерність викладача виявляється, зокрема, в його здатності залучати студентів до наукового пізнання, стимулювати їх мислення в умовах великої аудиторії, оперативно реагувати на запитання й коментарі під час лекцій, а також створювати комфортну психологічну атмосферу. Майстерність полягає також у вмінні діяти в умовах інтелектуального та емоційного напруження, приймати ефективні рішення в нестандартних ситуаціях, зберігаючи самоконтроль.

Високий рівень професійної майстерності передбачає не тільки компетентність у фаховій галузі, а й наявність важливих особистісних рис, таких як комунікабельність, емпатія, гнучкість, креативність, толерантність. Значну роль у цьому відіграє володіння сучасними педагогічними технологіями й техніками, а також уміння ефективно їх застосовувати.

Сучасний викладач має:

- сприймати як цінність ідеї гуманізації, технологізації та індивідуалізації педагогічної підготовки;
- володіти змістом педагогічної освіти з урахуванням європейських стандартів та технологічного підходу;
- бути обізнаним із сучасними дидактичними інструментами й уміти творчо їх застосовувати;
- формувати партнерські відносини зі студентами, спрямовувати їх на науковий пошук і прийняття обґрунтованих педагогічних рішень.

Майстерність викладача також визначається його здатністю до ефективного управління освітнім процесом та побудови конструктивних стосунків зі студентами. Важливо не лише урізноманітнювати форми, методи та види роботи, а й створювати здорову систему взаємин, яка сприятиме особистісному й професійному розвитку студентської молоді.

У магістратурі університету під час вивчення дисципліни «Педагогіка вищої школи» приділяється увага темі «Педагогічна майстерність сучасного викладача університету». У рамках цього курсу аналізується структура педагогічної майстерності та шляхи її вдосконалення. На практичних

заняттях обговорюються особливості подачі сучасної лекції, зокрема, ефективне використання мультимедійних засобів, організація самостійної творчої діяльності студентів.

Одна з важливих умов розвитку майстерності — це особистісно орієнтоване стажування магістрантів, а також участь у щорічних «Магістрантських читаннях», де дискутуються питання застосування новітніх технологій у навчальному процесі.

Актуальність проблеми педагогічної майстерності ще більше посилюється у зв'язку із впровадженням кредитно-модульної системи. Вона вимагає інтеграції інноваційних методів навчання, активного залучення студентів до самостійної роботи та створення ефективної системи контролю — поточного, модульного, підсумкового, в тому числі з використанням комп'ютерних технологій.

Зростання ролі самостійної діяльності студентів обумовлює потребу у формуванні таких педагогічних умов, які забезпечують мотивацію до навчання, створюють ситуацію успіху та сприяють зворотному зв'язку зі студентом.

Отже, на сучасному етапі педагогічна майстерність викладача має бути об'єктом системного вдосконалення. Особливо це стосується тих фахівців, чиє ознайомлення з педагогікою було обмежене лише одним семестром. Важливим кроком є запровадження спеціальної інтегрованої дисципліни, присвяченої розвитку педагогічної майстерності, яка б охоплювала всі її.

Таким чином, педагогічна майстерність викладача вищої школи є не лише запорукою якісної освіти, а й критично важливим чинником формування майбутніх фахівців. Вона передбачає поєднання педагогічних технологій із творчим підходом, здатність до партнерської взаємодії зі студентами та сприяння їхньому професійному зростанню. Справжній викладач бачить у студенті не лише слухача, а майбутнього колегу, готового до самостійного наукового та педагогічного шляху.

Система професійної освіти в умовах сучасного закладу фахової передвищої освіти вимагає радикальних змін в освітньому процесі, а відтак використання інноваційних технологій, методів і засобів навчання. Дослідженням інноваційних технологій у підготовці здобувачів освіти займається низка науковців, зокрібно А. Арістова, Л. Базиль, Х. Бахтіярова, С. Волобуєва, І. Дичківська, О. Дубасенюк, М. Кляп, В. Ковальчук, В. Луговий, О. Пошетун, Г. Селевко, С. Федотенко та інші. Інноваційні технології навчання «стимулюють новаторські зміни в культурі, соціальному середовищі; зорієнтовані на формування готовності особистості до динамічних змін у соціумі за рахунок розвитку творчих здібностей, різноманітних форм логічного та образного мислення, а також здатності до співробітництва з іншими людьми» [36].

В освітньому процесі сучасного закладу фахової передвищої освіти використовуються такі інноваційні технології навчання: диференційоване, проблемне, контекстне навчання, ігрові технології навчання, інформаційні технології, кредитно-модульна технологія, особистісно-орієнтоване навчання тощо.

Маємо зазначити, що з огляду на всесвітню пандемію та російськоукраїнську війну сьогодні сучасна система освіти «вимагає грамотного застосування онлайн-технологій з відповідними методичними підходами, що забезпечують ефективне поєднання безпосередньої та опосередкованої форми взаємодії студентів і викладачів у вигляді змішаного навчання» [38]. А відтак найбільшої актуальності в здійсненні освітнього процесу набули засоби інформаційно-комунікаційних технологій.

Послугування інформаційними технологіями в освітньому процесі закладу вищої освіти сприяє підвищенню якості професійної підготовки майбутніх педагогів, розвитку та становленню їхньої мовленнєвої компетентності.

Основними сучасними інформаційними технологіями, що застосовують викладачі у процесі створення мовленнєво культурного

освітнього середовища, є електронні та гібридні бібліотеки, електронні підручники та посібники, мультимедійні електронні освітні ресурси, довідково-пошукові системи Інтернет, хмарні сервіси Google та інші. Використання цих технологій в освітньому процесі нині є невіддільним елементом життя та віртуальної й прагматичної соціалізації особистості сучасних здобувачів освіти, а не просто прагненням освіти йти в ногу з часом. Культурне освітнє мережеве середовище відрізняється від локалізованого аудиторно передусім тим, що: мотивує здобувачів освіти до опрацювання мережевого інформаційного контенту, який постійно змінюється, доповнюється, форматизується; дає змогу здобувачам освіти швидко знайти різну інформацію з теми, що аналізується, вивчається, оскільки, наприклад, під час студіювання змісту лексики студенти водночас можуть здійснити семантичний аналіз за різними тлумачними словниками.

Окрім цього, мережеве освітнє середовище дає змогу обирати для роботи різні зручні топоси (часові, локальні); активізує процес формування мовленнєвої культури не лише через слухові рецептори, але й зорові. Заняття з мовленнєвої культури з використанням інформаційних технологій допомагають майбутнім фахівцям правильно аналізувати загальні та професійні комунікативні ситуації, оцінити свою мовленнєву культуру та культуру інших людей, оволодіти нормами мовленнєвого етикету в глобальних інформаційних мережах та правилами поведінки під час роботи на освітніх платформах. Створення мовленнєво культурного освітнього середовища полягає в застосуванні сучасних інформаційних технологій під час лекційних, практичних занять, самостійної та індивідуальної роботи [35].

Інформаційний сервіс Google Forms допомагає здійснювати процедуру діагностики сформованості складників мовленнєвої культури здобувачів вищої освіти у вигляді тестування. «Рационально організований контроль дає викладачеві можливість аналізувати свою діяльність, своєчасно помічати недоліки, шукати шляхи їх усунення, планувати індивідуальну роботу зі студентами. Програмовий контроль не лише забезпечує економію

навчального часу, але й значно полегшує роботу викладача, який одержує вже готові, опрацьовані комп'ютером результати самоконтролю».

Таким чином, створення мовленнєво культурного освітнього середовища із долученням інноваційних технологій, сучасних інформаційнокомунікаційних засобів зокрема, підвищить мотивацію до оволодіння мовленнєвою культурою на всіх її рівнях, забезпечить індивідуалізацію, інтерактивність навчання, дасть змогу здобувачам освіти сформувати високий рівень мовленнєвої та професійної культури, удосконалити практичні навички володіння сучасною комп'ютерною технікою, уміння послуговуватися вербальними та невербальними, візуальними, аудіовізуальними, комунікативними засобами, сприятиме самореалізації й самоствердженню майбутніх фахівців.

Висновки до другого розділу

Сучасний стан розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача у Білоцерківському інституті економіки та управління характеризується переходом від традиційних форм навчання до інноваційних, особистісно-орієнтованих і компетентнісних підходів. Педагогічна майстерність сьогодні розглядається не лише як сукупність професійних знань і навичок, а як інтегрована система якостей особистості, що забезпечує ефективну педагогічну взаємодію, створення комфортного освітнього середовища та формування в студентів здатності до саморозвитку і самореалізації.

Результати досліджень підтверджують, що розвиток педагогічної майстерності потребує системного підходу, що поєднує методичну, психологічну, інформаційну, комунікативну та рефлексивну підготовку.

Ефективними виявилися такі сучасні підходи до її формування:

- Компетентнісний підхід, що орієнтується на результативність педагогічної діяльності та формування ключових компетентностей викладача.
- Особистісно орієнтований підхід, який передбачає розвиток індивідуальних якостей майбутнього викладача, зокрема емпатії, педагогічного такту, гнучкості мислення.
- Інтерактивні методи навчання, які активізують професійну діяльність студентів, сприяють розвитку їх творчого потенціалу й самостійності.
- Використання цифрових технологій, що розширює дидактичні можливості викладання, особливо в умовах дистанційного та змішаного навчання.
- Рефлексивно-аналітична діяльність, яка забезпечує здатність до самооцінки, самовдосконалення та критичного осмислення власного педагогічного досвіду.

Таким чином, розвиток педагогічної майстерності майбутнього викладача має відбуватися як неперервний процес професійного зростання, що ґрунтується на поєднанні традиційних цінностей педагогіки з сучасними технологіями і методами навчання. Це дозволяє формувати фахівців нової генерації, які здатні ефективно відповідати на виклики сучасної освітньої практики.

РОЗДІЛ 3. МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА У БІЛОЦЕРКІВСЬКОМУ ІНСТИТУТІ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ

3.1. Теоретичне обґрунтування моделі розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача у Білоцерківському інституті економіки та управління

Термін «модель» відображає ідеальне уявлення про можливі або майбутні практичні втілення складного процесу. У педагогічному контексті, за визначенням В. Міхєєва, це поняття охоплює три послідовні складові: гносеологічну (як проміжну ланку), загальнометодологічну (яка включає планування та оцінювання учасників і елементів педагогічної взаємодії на різних стадіях), а також психологічну (що передбачає реалізацію закономірностей у практичній діяльності). Сам процес моделювання освітньої діяльності або її окремих складників має давню історію. На думку Г. Давиденко, упродовж часу сформувалися різні підходи до моделювання освітніх систем. Серед найвідоміших можна виокремити: традиційний (представлений Ж. Капелем, Д. Равічем, Ж. Мажо), розвивальний (В. Рубцов, В. Давидов), раціоналістичний (Б. Скіннер, П. Блум) та феноменологічний (К. Роджерс, А. Маслоу). Такі науковці, як Дж. Холт, Ф. Клейн і Л. Бернар, запропонували виходити за межі формальних навчальних закладів (шкіл, вищих навчальних закладів) у процесі освітнього моделювання, тим самим започаткувавши концепцію освіти як відкритої, гнучкої системи з нечіткими межами.

У контексті формування педагогічної майстерності майбутнього викладача особливу увагу заслуговують погляди науковців щодо цієї проблематики. Зокрема, В. Папуча акцентує важливість процесу моделювання, зазначаючи, що «при спробі більш глибокого осмислення поняття "педагогічна майстерність" виникають подібні труднощі, як і при

розв'язанні задачі за допомогою сучасних обчислювальних засобів, якщо вона сформульована неявно. У таких випадках традиційні методи точних наук часто неефективні. Однак і тут, і там вирішення можна знайти через моделювання – шляхом створення моделі явища чи процесу, яка відображає наше бачення об'єкта дослідження і коригується відповідно до достовірних фактів. Така модель дозволяє визначити критерії, показники й зробити прогностичні висновки».

У свою чергу, дослідниця С. Пільова вивчає динаміку розвитку педагогічної майстерності майбутніх викладачів і рекомендує використовувати комплекс діагностичних методик, серед яких: картка самооцінювання, тести на комунікативні навички, методики визначення вольових і лідерських якостей, оцінка рівня комунікативної толерантності, аналіз конфліктостійкості та рівня самостійності, методика Н. Фетіскіної для оцінки рівня онтогенетичної рефлексії, а також використання методів математичної статистики [12].

Поняття моделі має міждисциплінарний характер і, згідно з тлумачним і філософським словником, трактується як ідеальний зразок або концепт, який може бути реалізований у практичній діяльності в будь-якій сфері. Модель є своєрідною узагальненою схемою, що репрезентує певний фрагмент дійсності. Проте, при практичному втіленні ідеальної моделі часто виникають певні втрати ефективності через обмеження реального життя. Наприклад, під час підсумкової діагностики студентської групи теоретично очікується 100% результативність, однак на практиці показник у межах 90–95% уже вважається нормальним.

У процесі планування експериментального дослідження в референтних групах важливо розмежовувати та співвідносити такі поняття, як «система», «модель» і «проект». Аналіз сучасних наукових джерел дозволяє дійти висновку, що поняття «система» є найбільш широким і концептуальним.

Воно передбачає врахування:

- новітніх законодавчих ініціатив у сфері вищої освіти;

- інтегративних факторів, які поєднують методичні, соціальні, культурні й особистісні аспекти (у сучасному освітньому просторі — це відкрита особистість, нелінійність навчання, безперервність освіти, гуманізація, глобалізація, інформатизація тощо);
- проєктування, моделювання й створення авторських підходів до модернізації освітнього процесу з наступною перевіркою їхньої ефективності.

Модель, у цьому контексті, — це науково обґрунтоване, гіпотетичне уявлення про ефективні засоби, методи й інструменти досягнення освітніх цілей, яке ще не пройшло перевірку практикою. Проєкт, натомість, — це тимчасовий комплекс експериментальних дій і реформ, спрямований на практичне підтвердження доцільності та достовірності розробленої моделі, зокрема в контексті підвищення рівня педагогічної майстерності майбутніх викладачів [11].

Для нашого дослідження вагомим є підхід В. Сластьоніна, який вважає професіограму моделлю професійної діяльності педагога. Така модель дозволяє чітко окреслити шляхи, засоби, методи й критерії професійної підготовки, а також морально-педагогічні якості, необхідні для виконання професійних обов'язків.

Поділяючи ці наукові підходи, вважаємо доцільним застосовувати поняття моделі як ідеального образу розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача у процесі його професійного становлення. Така модель максимально точно відображає уявлення про мету, яку педагог усвідомлює як інтенцію — внутрішній намір, прагнення до досягнення певного ідеалу. Отже, модель у цьому значенні можна розглядати як стратегічне бачення кінцевого результату.

Процес моделювання цілей навчання і виховання майбутнього педагога зафіксовано в його кваліфікаційній характеристиці, де визначаються вимоги до рівня його підготовки відповідно до професійних і соціальних функцій. У

ході навчання важливо формувати у студентів усвідомлення соціальної значущості педагогічної діяльності та її особистісну цінність.

Удосконалення професійної підготовки майбутніх викладачів має ґрунтуватися на системній роботі з розвитку особистісних якостей, професійних знань, умінь і навичок, що відповідають вимогам до педагогічної діяльності. Ефективний розвиток педагогічної майстерності можливий за умов організації навчально-пізнавального процесу з урахуванням таких принципів: залучення студентів до особистісно значущої й гуманістично орієнтованої діяльності; визнання цінностей педагогічної праці; формування позитивного ставлення до професії викладача.

З метою узагальнення процесу становлення педагогічної майстерності в структурі професійної підготовки розроблено модель розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача. (Рис. 3.1.1)

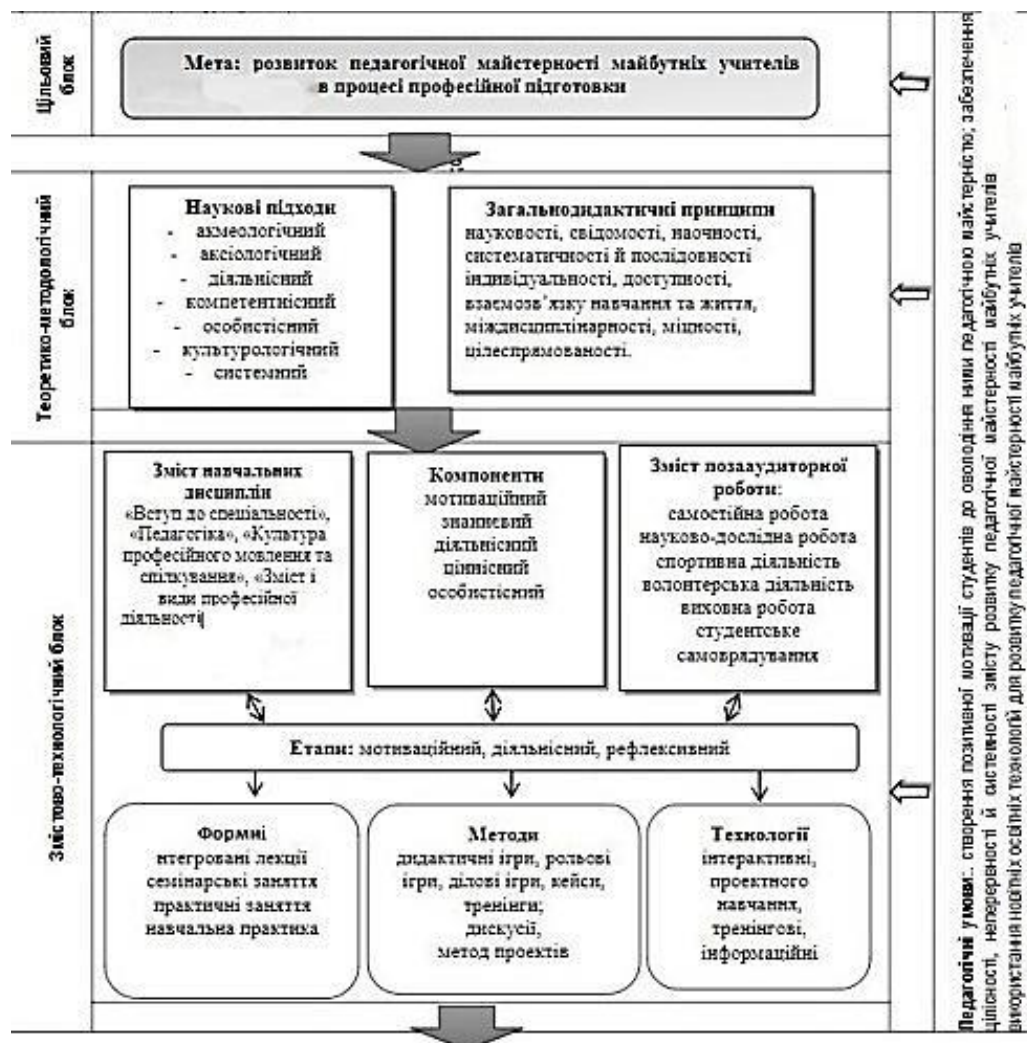

Рис. 3.1.1. Модель розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача.

У моделі розвитку педагогічної майстерності майбутніх викладачів, яка реалізується в процесі їх професійної підготовки, виокремлюються такі етапи: мотиваційний, діяльнісний і рефлексивний. Ця модель включає кілька ключових складників:

- *Цільовий блок*, який визначає основну мету – формування педагогічної майстерності;
- *Теоретико-методологічний блок*, що охоплює методологічні підходи й дидактичні принципи;
- *Змістово-технологічний блок*, до якого входять зміст, методи, форми організації освітньої діяльності, педагогічні технології, структурні елементи й етапи моделі;
- *Діагностико-результативний блок*, що включає критерії, показники, рівні сформованості педагогічної майстерності та засоби її діагностики. Уся модель логічно поєднує мету формування педагогічної майстерності, відповідні педагогічні умови, методологічні орієнтири, зміст фахової підготовки, методи та форми навчання, а також способи вимірювання результатів.

У цільовому блоці визначено ключову мету — розвиток педагогічної майстерності майбутніх викладачів, яка визначає спрямування всієї моделі та підпорядковує собі інші компоненти.

З огляду на результати констатувального етапу експерименту, у попередніх розділах дослідження було обґрунтовано педагогічні умови ефективного формування майстерності: створення мотивації у студентів до опанування педагогічної діяльності, забезпечення цілісного, безперервного та системного підходу до підготовки, впровадження сучасних освітніх технологій.

Теоретико-методологічний блок містить підходи та принципи, які визначають концептуальну основу процесу. Основу становлять:

- *Акмеологічний підхід*, що фокусується на процесах самовдосконалення, розвитку професійних здібностей, набуття компетентностей через рух до вершин професійної майстерності.
- *Аксіологічний підхід*, у центрі якого — цінність людини як вищої мети суспільного розвитку; він дозволяє формувати в майбутніх викладачів важливі професійні якості, ціннісне ставлення до себе та світу.
- *Діяльнісний підхід*, заснований на ідеях Виготського, Леонтьєва, Ельконіна, Гальперіна, що акцентують увагу на тому, як організована діяльність впливає на формування особистості та її внутрішній світ.
- *Культурологічний підхід* підкреслює значення засвоєння культурних цінностей та формування нових через освітню діяльність, сприяючи розвитку здатності особистості до самовизначення.
- *Системний підхід*, який передбачає розгляд педагогічної майстерності як цілісного явища з взаємопов'язаними елементами.

Діагностико-результативний блок моделі включає комплекс засобів, що дозволяють оцінити ефективність формування педагогічної майстерності. Він передбачає:

- Критерії: мотиваційний, когнітивний, поведінковий, ціннісний, особистісний;
- Рівні розвитку: елементарний, репродуктивний, продуктивний, творчий;

- Методи діагностики: анкетування, тестування, інтерв'ю, самооцінка, експертне оцінювання.

Очікуваний результат — позитивна динаміка розвитку педагогічної майстерності, що виражається у готовності майбутніх викладачів ефективно діяти в різноманітних соціально значущих ситуаціях [83].

Аналіз існуючих теоретичних і практичних напрацювань у сфері педагогіки дозволив створити модель формування педагогічної майстерності майбутніх викладачів в процесі їхньої професійної підготовки. У цій моделі розвиток педагогічної майстерності організовано поетапно, а саме: мотиваційний етап, етап активної діяльності та етап рефлексії. Структура моделі охоплює такі ключові складові: мету, основні методологічні підходи, принципи, зміст навчання, форми й методи роботи, сучасні освітні технології, умови, необхідні для ефективного формування майстерності, а також критерії, показники, рівні сформованості та інструменти діагностики розвитку педагогічної майстерності майбутніх викладачів.

Аналіз науково-педагогічних джерел, а також вивчення практичного досвіду підготовки майбутніх викладачів дозволили сформулювати й обґрунтувати модель розвитку педагогічної майстерності у студентів БІЕУ. Запропонована модель є результатом узагальнення здобутків педагогічної науки й практики та спрямована на цілеспрямоване і послідовне формування професійної компетентності майбутнього викладача.

Розвиток педагогічної майстерності в межах цієї моделі передбачає проходження трьох основних етапів. Перший — мотиваційний — покликаний сформувати у студентів внутрішню потребу до професійного саморозвитку, інтерес до педагогічної діяльності, позитивне ставлення до професії викладач. Другий етап — діяльнісний — передбачає активне включення здобувачів освіти у професійно орієнтовану діяльність, практичне застосування знань, розвиток педагогічних умінь та навичок. Третій, рефлексивний етап, спрямований на осмислення власного професійного

досвіду, самооцінку досягнень, виявлення сильних і слабких сторін з метою подальшого вдосконалення.

Модель розвитку педагогічної майстерності майбутніх викладачів охоплює низку ключових компонентів. До них належать:

- Цільовий компонент, який визначає основну мету моделі — формування високого рівня педагогічної майстерності в майбутніх викладачів;
- Теоретико-методологічний компонент, що включає систему методологічних підходів (акмеологічний, особистісний, діяльнісний тощо) та принципів, які забезпечують наукове підґрунтя моделі;
- Змістово-технологічний компонент, що відображає зміст фахової підготовки, форми організації навчального процесу, методи та засоби навчання, сучасні педагогічні технології;
- Організаційно-педагогічні умови, необхідні для ефективної реалізації моделі, зокрема створення мотиваційного середовища, забезпечення цілісності й безперервності професійної підготовки, інтеграція теорії з практикою;
- Діагностико-результативний компонент, який містить систему критеріїв, показників і рівнів сформованості педагогічної майстерності, а також методи діагностики (анкетування, тести, самооцінка, експертне оцінювання тощо), що дозволяють оцінити ефективність реалізації моделі [13].

Таким чином, розроблена модель розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача у БІЕУ є комплексною, багатоаспектною системою, яка забезпечує поступовий і цілеспрямований розвиток педагогічної майстерності у студентів, що готуються до професійної діяльності.

3.2. Апробація розробленої моделі розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача закладу вищої освіти

Апробація моделі розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача закладу вищої освіти є важливим етапом науково-дослідної роботи, який дозволяє перевірити її ефективність, відповідність поставленим цілям і завданням, а також визначити потенціал практичного застосування в освітньому процесі.

Процес апробації передбачає впровадження запропонованої моделі в освітнє середовище, моніторинг її реалізації, аналіз отриманих результатів і корекцію окремих компонентів з урахуванням зворотного зв'язку. У ході апробації модель використовувалась у процесі професійної підготовки майбутніх викладачів, зокрема в межах навчальних дисциплін, педагогічної практики, тренінгів, а також через організацію спеціальних освітніх проєктів і семінарів.

Критеріями ефективності апробації виступали: підвищення рівня сформованості основних компонентів педагогічної майстерності (мотиваційно-ціннісного, когнітивного, операційно-діяльнісного, рефлексивного); зростання рівня професійної самосвідомості та педагогічної рефлексії; активне залучення здобувачів вищої освіти до творчої діяльності та самоосвіти.

Методи оцінювання результативності включали анкетування, спостереження, діагностичні методики, порівняльний аналіз рівня сформованості педагогічної майстерності до та після реалізації моделі. Отримані дані засвідчили позитивну динаміку в розвитку професійних якостей майбутніх викладачів, що свідчить про доцільність і ефективність запропонованої моделі.

Таким чином, апробація розробленої моделі підтвердила її практичну значущість і можливість застосування у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців вищої школи [16].

У рамках апробації розробленої моделі розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача закладу вищої освіти було проведено педагогічний експеримент.

У дослідженні взяли участь 92 студенти, які були розподілені на контрольну (46 осіб) та експериментальну групу (46 осіб). У контрольній групі підготовка майбутніх викладачів здійснювалася за традиційною освітньою програмою, а в експериментальній — із впровадженням елементів розробленої моделі.

Модель розвитку педагогічної майстерності передбачала цілісну реалізацію чотирьох взаємопов'язаних компонентів:

- *мотиваційно-ціннісного* (формування професійної мотивації, усвідомлення значущості педагогічної діяльності),
- *когнітивного* (опанування сучасних педагогічних знань, методик, технологій),
- *операційно-діяльнісного* (розвиток практичних умінь, формування індивідуального стилю педагогічної взаємодії),
- *рефлексивного* (усвідомлення й аналіз власної педагогічної діяльності, саморозвиток).

В експериментальній групі впроваджувалися такі форми і методи роботи:

- проблемно-орієнтовані заняття;
- педагогічні тренінги з розвитку комунікативної компетентності;
- моделювання педагогічних ситуацій (case-study);
- елементи театральної педагогіки та ігрового навчання;
- рефлексивні семінари;
- портфоліо професійного розвитку;
- мікрОВикладання з подальшим аналізом.

Для діагностики рівня педагогічної майстерності було використано комплекс авторських і адаптованих методик: опитувальник педагогічної спрямованості (за Крайгель-Фокс), тест самореалізації (С. Кудрявцев), шкала

педагогічної рефлексії, спостереження за виконанням педагогічних дій під час навчальної практики.

Результати експерименту показали, що в експериментальній групі відбулося істотне зростання рівня сформованості всіх компонентів педагогічної майстерності. Зокрема:

- високий рівень педагогічної майстерності продемонстрували 56,5% студентів експериментальної групи проти 23,9% у контрольній;
- зменшилася кількість студентів із низьким рівнем сформованості майстерності з 30,4% до 8,7%;
- підвищився рівень педагогічної рефлексії та здатності до самостійного прийняття рішень у педагогічних ситуаціях. (Табл. 3.2.1)

Табл. 3.2.1 Результати діагностики рівня педагогічної майстерності.

Рівень сформованості педагогічної майстерності	До експерименту (експер. група), %	Після експерименту (експер. група), %	До експерименту (контр. група), %	Після експерименту (контр. група), %
Високий	13,0	56,5	15,2	23,9
Середній	56,5	34,8	58,7	58,7
Низький	30,5	8,7	26,1	17,4

Отримані результати свідчать про ефективність запропонованої моделі, її практичну значущість та потенціал для подальшого поширення в системі підготовки майбутніх викладачів.

3.3. Результати експериментальних досліджень впровадження розробленої моделі розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача у Білоцерківському інституті економіки та управління

У сучасному світі освіта переживає період кардинальних змін, спричинених глобалізацією, цифровізацією та швидким розвитком

технологій. Це ставить перед педагогічними працівниками нові виклики щодо підготовки майбутніх фахівців. Для ефективного вирішення цих завдань важливим є розвиток педагогічної майстерності викладачів, зокрема в контексті підготовки студентів вищих навчальних закладів. Інститут економіки та управління, як навчальний заклад, має особливе значення в підготовці фахівців, здатних розв'язувати актуальні проблеми в сфері економіки та управління. Тому впровадження моделі розвитку педагогічної майстерності викладачів є важливим етапом у вдосконаленні освітнього процесу.

Розроблена модель розвитку педагогічної майстерності майбутніх викладачів базується на низці ключових компонентів, які забезпечують комплексний підхід до формування педагогічних компетенцій:

1. Теоретичний компонент: включає вивчення основ педагогічної теорії, зокрема теорій навчання, комунікації, управління класом, а також засобів оцінювання ефективності навчального процесу.
2. Практичний компонент: передбачає інтеграцію теоретичних знань із практичними навичками через проведення майстер-класів, практичних занять, тренінгів, стажувань та участь у педагогічних форумах.
3. Психолого-педагогічний компонент: фокусується на розвитку емоційного інтелекту викладачів, їх здатності до рефлексії та саморегуляції, а також на адаптації до змін у навчальному середовищі.
4. Інформаційно-технологічний компонент: враховує впровадження сучасних інформаційних технологій у навчальний процес, а також розвиток цифрової компетентності викладачів для ефективного використання онлайн-ресурсів, платформ для дистанційного навчання та інструментів для оцінювання.
5. Методичний компонент: передбачає розробку та апробацію інноваційних методик та методів навчання, адаптованих до специфіки економічної та управлінської освіти [85].

Етапи впровадження моделі

1. Аналіз потреб викладачів і студентів: на першому етапі необхідно провести діагностику рівня педагогічної майстерності викладачів, визначити їхні сильні сторони та області для розвитку. Опитування студентів допомагає визначити проблеми в організації навчального процесу та наявність необхідних педагогічних компетенцій у викладачів.

2. Розробка і апробація навчальних програм: на основі отриманих даних розробляються спеціалізовані навчальні програми для викладачів, які включають тренінги з педагогічних технологій, психології навчання, а також роботу з сучасними інформаційними ресурсами.

3. Інтеграція нових методик у навчальний процес: на наступному етапі здійснюється інтеграція нових методик викладання у навчальні плани та розклад занять. Це включає використання активних методів навчання, інтерактивних лекцій, проектних робіт, кейс-методів.

4. Моніторинг і оцінка ефективності: важливо здійснювати постійний моніторинг результатів впровадження моделі, оцінюючи рівень успішності студентів, рівень задоволення викладачів та студентів від нових підходів у навчанні, а також їхній вплив на загальний рівень педагогічної майстерності викладачів.

5. Коригування та вдосконалення моделі: після отримання зворотного зв'язку від усіх учасників процесу необхідно вносити корективи в модель, удосконалювати її на основі результатів аналізу ефективності.

Застосування розробленої моделі показало значне покращення в якості навчального процесу в Інституті економіки та управління. Студенти відзначають підвищення зацікавленості та інтерактивності навчальних занять, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу та розвитку аналітичних здібностей. Викладачі також відчують покращення своєї професійної компетентності завдяки освоєнню нових методів і технологій навчання. Важливим результатом є підвищення загальної ефективності навчального процесу, що стало можливим завдяки глибокій інтеграції теоретичних знань та практичних навичок [18].

Впровадження моделі розвитку педагогічної майстерності викладачів у Інституті економіки та управління має великий потенціал для покращення якості підготовки майбутніх фахівців. Завдяки комплексному підходу до розвитку викладачів, який включає теоретичні знання, практичні навички, психологічну готовність і технологічну підготовленість, модель сприяє формуванню висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно працювати в умовах сучасної економічної та управлінської практики. Успішне впровадження цієї моделі може стати прикладом для інших вищих навчальних закладів, що прагнуть вдосконалити свою педагогічну діяльність.

В умовах постійних змін в освіті, що зумовлені інноваціями в педагогічних технологіях та вимогами до професіоналізму викладачів, важливим є питання вдосконалення педагогічної майстерності. Модель розвитку педагогічної майстерності майбутніх викладачів була розроблена з метою підвищення ефективності навчального процесу та підготовки кваліфікованих фахівців у галузі економіки та управління. Дане дослідження фокусується на результатах експериментального впровадження цієї моделі в Інституті економіки та управління. Метою дослідження була оцінка ефективності впровадження розробленої моделі розвитку педагогічної майстерності майбутніх викладачів через аналіз змін у педагогічних компетенціях викладачів та результатах навчання студентів після застосування нових методик [17].

Експеримент проводився в Білоцерківському інституті економіки та управління. У дослідженні взяли участь викладачі та студенти. Основними етапами дослідження були:

1. Попередній етап: діагностика рівня педагогічної майстерності викладачів через опитування, анкетування та спостереження за навчальним процесом. Оцінка початкового рівня педагогічних компетенцій та потреб викладачів у розвитку нових методик.
2. Впровадження моделі: проведення циклу тренінгів і семінарів для викладачів на основі розробленої моделі, що включає інтеграцію нових

педагогічних технологій, психолого-педагогічних знань та використання інформаційних технологій у навчанні.

3. Експериментальний етап: впровадження нових методик і підходів в навчальний процес. Використання активних методів навчання, таких як кейс-методи, проектні роботи, інтерактивні лекції та цифрові інструменти для дистанційного навчання.

Моніторинг та оцінка результатів: оцінка ефективності впровадження моделі через аналіз результатів студентів (рівень засвоєння матеріалу, успішність, активність на заняттях), а також шляхом зворотного зв'язку від викладачів та студентів. (Табл. 3.3.1.)

Табл. 3.3.1 Результати впровадження нової моделі розвитку педагогічної майстерності.

Параметр	До впровадження моделі	Після впровадження моделі	Зміни (в %)
Педагогічні компетенції викладачів			
Використання нових педагогічних технологій (інтерактивні методи, цифрові інструменти)	45% викладачів використовують нові методи	78% викладачів використовують нові методи	+33%
Покращення методичних знань	50% викладачів має базові знання	85% викладачів мають розширені методичні знання	+35%
Емоційна компетентність(управління стресом, комунікація)	60% викладачів володіють базовими навичками	80% викладачів показують високий рівень емоційної компетентності	+20%
Академічні досягнення студентів			
Успішність (середній бал)	75% студентів мають високі оцінки	90% студентів мають високі оцінки	+15%
Рівень засвоєння складних	65% студентів мають	85% студентів мають	+20%

теоретичних матеріалів	середній рівень засвоєння	високий рівень засвоєння	
Активність на заняттях			
Студенти, що активно беруть участь у заняттях	50% студентів активно беруть участь	70% студентів активно беруть участь	+20%
Відгуки учасників експерименту			
Задоволення викладачів від нових методик	60% викладачів задоволені	90% викладачів задоволені	+30%
Задоволення студентів від навчальних методів	70% студентів задоволені	85% студентів задоволені	+15%

Ця таблиця наочно демонструє зміни в результатах педагогічного процесу внаслідок впровадження нової моделі розвитку педагогічної майстерності. Зростання у кожному з параметрів показує значний позитивний вплив цієї моделі. Результати дослідження показали:

1. Покращення педагогічної майстерності викладачів

Згідно з результатами дослідження, після впровадження моделі у викладачів спостерігалось значне покращення в кількох аспектах їх педагогічної діяльності. Зокрема:

- Підвищення рівня професійних компетенцій: викладачі стали більш впевненими у використанні нових педагогічних технологій, таких як інтерактивні методи та цифрові ресурси. Більшість викладачів (78%) відзначили поліпшення своїх навичок у проведенні інтерактивних занять та використанні онлайн-інструментів для оцінювання студентів.

- Покращення методичних знань: викладачі повідомили про розвиток нових методичних підходів до викладання, зокрема щодо адаптації традиційних методів навчання до специфіки економічної та управлінської освіти.

- Збільшення рівня емоційної компетентності: за результатами психо-діагностичних методик, викладачі стали більш стійкими до стресових

ситуацій та краще справлялися з управлінням класом та комунікацією з студентами.

2. Поліпшення результатів навчання студентів

Експериментальні групи студентів, які навчались за новими методиками, показали високі результати порівняно з контрольними групами:

- Зростання академічних досягнень: успішність студентів у групах, де застосовувались нові методики, підвищилася на 15%. Спостерігалось також покращення засвоєння складних теоретичних матеріалів, що дозволяє говорити про високий рівень засвоєння знань за допомогою активних методів навчання.

- Покращення критичного мислення і аналітичних навичок: більшість студентів відзначили, що нові методи навчання, такі як проектні роботи та кейс-методи, сприяли розвитку їхнього критичного мислення і здатності до вирішення складних економічних задач.

- Активність на заняттях: студенти стали більш активними під час занять, їхні рівні участі у обговореннях та групових проектах зросли на 20%.

3. Відгуки учасників експерименту

- Викладачі відзначили позитивний вплив впроваджених змін на їхнє професійне становлення та підвищення задоволення від педагогічної діяльності. Більшість з них зазначили, що нові методи дозволяють створювати більш інклюзивне і стимулююче навчальне середовище.

Студенти висловили задоволення від більш інтерактивного і сучасного підходу до навчання, підкреслюючи, що нові методики допомогли їм краще розуміти складні економічні концепції.

Результати експериментальних досліджень свідчать про ефективність впровадження моделі розвитку педагогічної майстерності в Інституті економіки та управління. Викладачі та студенти зафіксували значні позитивні зміни у навчальному процесі, що підтверджує успішність розробленої моделі. Впровадження нових методик дозволило підвищити педагогічну майстерність викладачів, а також покращити академічні

результати та аналітичні здібності студентів. Оскільки модель показала свою ефективність, вона може бути рекомендована для застосування в інших навчальних закладах для підготовки висококваліфікованих фахівців у галузі економіки та управління.

Висновки до третього розділу

Аналіз та апробація моделі розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача у Інституті економіки та управління дозволили зробити низку важливих висновків. Запропонована модель є цілісною системою, яка охоплює основні структурні компоненти професійного становлення майбутнього викладача: мотиваційно-ціннісний, змістово-операційний, діяльнісний та рефлексивно-аналітичний.

Модель враховує специфіку підготовки фахівців у галузі економіки та управління, орієнтуючись на формування здатності викладача до активного використання сучасних педагогічних технологій, аналітичного мислення, здатності до саморефлексії, а також вміння будувати партнерські стосунки зі здобувачами освіти.

Експериментальне впровадження моделі засвідчило її ефективність: відбулося суттєве підвищення рівня педагогічної компетентності викладачів-початківців, посилилася їхня мотивація до професійного зростання, зріс рівень інтеграції теоретичних знань і практичних умінь у навчальному процесі. Застосування моделі сприяло створенню умов для формування педагогічної майстерності як системної якості особистості викладача.

Таким чином, модель розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача у Інституті економіки та управління може бути рекомендована до широкого використання у системі фахової підготовки викладачів, як ефективний інструмент підвищення якості професійної освіти та формування педагогічного потенціалу молодих спеціалістів.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

У дипломній роботі всебічно розглянуто проблему розвитку педагогічної майстерності майбутнього викладача закладу вищої освіти як одну з ключових умов забезпечення якості сучасної освітньої діяльності. Визначено, що педагогічна майстерність є інтегрованою професійно-особистісною якістю, що включає глибокі знання з фахових та психолого-педагогічних дисциплін, високий рівень педагогічної техніки, комунікативну компетентність, здатність до творчого самовираження й постійного самовдосконалення.

На основі теоретичного аналізу наукових джерел з'ясовано сутність поняття «педагогічна майстерність», охарактеризовано її структуру, функції та особливості формування в умовах сучасної вищої школи. Особлива увага приділялася аналізу сучасних підходів до розвитку педагогічної майстерності, зокрема компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного та аксіологічного підходів.

Практична частина роботи була присвячена розробці та впровадженню моделі розвитку педагогічної майстерності майбутніх викладачів, адаптованої до специфіки професійної підготовки у вищому закладі освіти. Проведене експериментальне дослідження підтвердило ефективність запропонованої моделі, що виявилось у зростанні рівня сформованості професійних умінь, підвищенні рефлексивної активності, а також розвитку мотивації до педагогічної діяльності.

Таким чином, результати дипломної роботи підтверджують доцільність та актуальність системного підходу до формування педагогічної майстерності майбутнього викладача. Запропоновані теоретичні узагальнення та практичні рекомендації можуть бути використані у процесі професійної підготовки фахівців у закладах вищої освіти, а також для удосконалення освітніх програм педагогічного спрямування.

Становлення нової системи освіти в Україні, орієнтованої на інтеграцію до світового освітнього простору, супроводжується глибинними змінами в теорії та практиці організації освітнього процесу. Сучасні реалії вимагають від викладача закладу вищої освіти постійного саморозвитку, професійного вдосконалення та здатності швидко адаптуватися до змінних умов суспільства. Особливо актуальним стає питання розвитку педагогічної майстерності майбутніх викладачів у контексті забезпечення високої якості освіти в умовах воєнного стану та активного використання інформаційних технологій.

Проведене дослідження підтвердило важливість системної роботи над розвитком педагогічної майстерності на етапі професійної підготовки. Було виявлено, що підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх викладачів можливе за умови впровадження цілісної моделі формування педагогічної майстерності, орієнтованої на сучасні освітні вимоги. Експериментальним шляхом доведено ефективність педагогічних умов, спрямованих на розвиток професійних компетентностей студентів.

Наукова новизна дослідження полягає в удосконаленні підходів до підготовки майбутніх викладачів ЗВО, розширенні уявлень про етапи розвитку педагогічної майстерності, а також у введенні до наукового обігу нових аналітичних матеріалів щодо даної проблематики.

Організація освітнього процесу в ЗВО має базуватися на принципах системності й безперервності розвитку педагогічної майстерності майбутніх викладачів через інтеграцію теоретичної і практичної підготовки.

Підвищення кваліфікації молодих викладачів доцільно здійснювати з урахуванням авторських технологій і педагогічних умов, перевірених експериментальним шляхом.

Професійна підготовка студентів повинна включати поглиблену психолого-педагогічну підготовку, орієнтацію на саморозвиток і готовність до якісної педагогічної діяльності в умовах змінної соціальної реальності.

Використання результатів дослідження можливе під час навчальних дисциплін, орієнтованих на педагогічну підготовку, у процесі проведення викладацької практики, при розробці програм підвищення кваліфікації викладачів.

Поглиблення теоретичної та методичної бази підготовки майбутніх викладачів слід здійснювати через активне використання наукових праць класиків педагогіки та сучасних дослідників, зокрема розробок Я.А. Коменського, К.Д. Ушинського, І.А. Зязюна, Н.В. Кузміної, О.А. Дубасенюк та ін.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що подальший розвиток системи професійної підготовки викладачів ЗВО потребує створення сприятливого освітнього середовища для формування педагогічної майстерності, готовності до професійного самовдосконалення та активного реагування на виклики часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В., Табачук І., Формування особистості вчителя в сучасних умовах. Політичний менеджмент. 2005. № 1 (10). С. 58–59
2. Арістова А. В., Бахтіярова Х. Ш., Волобуєва С. В. та ін. Інноваційні технології навчання: навч. посібн. для студ. вищих технічних навчальних закладів / К. : НТУ, 2017. – 172 с.
3. Баклицький І.О. Психологічні особливості навчальної мотивації студентів. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. 2008. Вип. 2. С. 16-27.
4. Беспарточна О. І., Поясок Т. Б. Організація педагогічної взаємодії учасників освітнього процесу в комп'ютерно орієнтованому навчальному середовищі закладу вищої освіти. Інформаційні технології та засоби навчання, 2018, Том 67, № 5. – Київ, С. 199-212.
5. Биков В.Ю. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України. Матеріали методологічного семінару НАПН України “Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку». 4 квітня 2019 р. / За ред. В.Г. Кременя, О.І. Ляшенка. К. 2019. С.20-26.
6. Ващенко Л. Інноваційне середовище післядипломної педагогічної освіти Післядипломна освіта. 2012. No 1. С. 37–40.
7. Войцехівська І. С. Інформаційні технології у формуванні мовленнєвої компетенції майбутніх спеціалістів. Вивчаємо українську мову та літературу. 2012. № 6. С. 2–7.
8. Гула Л. В. Шляхи активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі організації самостійної роботи. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2019. Випуск 69. Том 1.С.126-129.
9. Гуржій А.М., Пригодій М.А., Липська Л.В., Кононенко А.Г., Зуєва А.Б., Криворот Т.Г., Гуменний О.Д., Гуменна Л.С. Розроблення та

використання мережевих навчально-методичних комплексів для підготовки кваліфікованих робітників: навчально-методичний посібник. Житомир: «Полісся», 2020. – 238 с.

10. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки. Офіційний вісник України, 2020 р., № 67, ст. 2155.

11. Дистанційна освіта: навчальні заклади, які надають можливість навчатись віддалено. (2022). Взято з <https://mon.gov.ua/ua/osvita/vishaosvita/distancijna-osvita>.

12. Дмитренко В.С, Джинджоян В.В. SWOT-аналіз євроінтеграційних процесів України. URL: http://confcontact.com/2013_03_15/3_Dmitrenko.htm

13. Докторович В. М. Управління інноваційною діяльністю закладу професійної (професійно-технічної) освіти: методичні рекомендації / В. М. Докторович (за наук. ред. проф. Л.М. Сергєєвої). – Суми : видавничовиробниче підприємство «Мрія-1», 2021. – 52 с.

14. Дослідження цифрової грамотності українців. URL: <https://egap.in.ua/projects/doslidzhennia-tsyfrovoi-hramotnosti-ukraintsiv/> (дата звернення: 04.03.2025)

15. Дубасенюк О. А. Креативний підхід до професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів 2011, С. 23-28.

16. Дубасенюк О. А. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності: Монографія. – Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. – 193 с.

17. Електронний ресурс: <https://investory.news/e-learning-novi-trendi-ugaluzi> elektronnoho-navchannya-na-shho-chekati/

18. Електронний ресурс: <https://www.pedrada.com.ua/article/3016-naupopulyarnsh-osvtyansk-trendi-2022>

19. Електронний ресурс: <https://mind.ua/openmind/20234614-urok-innovacijna-yaki-trendi-v-osviti-varto-ochikuvati-u-2022-roci>

20. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155618?find=1&text=%D1%84%D0%BE>

D1%80%D0%BC#Text (дата звернення 25.02.2025).

21. Закон України «Про фахову передвищу освіту» – Право, 2019. – 124 с.

22. Збірник наукових праць «Проблеми сучасної педагогіки». – Харків: ХНПУ, 2022.

23. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи. – К.: Вища школа, 2000.

24. Ільчук В. В. Педагогічні умови професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах: дис. канд. пед. наук. Вінниця, 2016. – 254 с.

25. Інноваційні педагогічні технології: Словник-довідник / авторупорядник І.М. Дичківська. Рівне: РДГУ, 2003. – 43 с.

26. Кардаш Н.В. Дистанційна освіта сьогодні: переваги та недоліки. Дистанційна освіта у вищій школі : Матеріали VIII міжнародної науковопрактичної конференції. Дніпропетровськ, 2005. Том 33. С. 18-21.

27. Карплюк С.О. Особливості цифровізації освітнього процесу у вищій школі. Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку. Матеріали методологічного семінару НАПН України. 4 квітня 2019 р. / за ред. В. Кременя, О. Ляшенка ; укл. А.В. О.М. Соколюк. Київ, 2019. С. 188–197.

28. Каташов А.І. Педагогічні основи розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею: автореф. дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.01. Луганськ, 2001. – 20 с.

29. Кириченко М. О., Просіна О. В., Кравчинська Т. С., Швень Я. Л. Нелінійне світорозуміння дорослих: неформальна освіта в системі українського відкритого університету післядипломної освіти. Науковий часопис НПУ імені Н. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2020. Вип. 77. С. 113-117.

30. Ковальчук В. І. Сорока В. В. Підготовка фахівців в умовах цифровізації. Pedagogical concept and its eatures, social work and linguology: Collective Scientific Monograph. Dallas: Primedia eLaunch, 2021. (Edition 2). С. 2–20.
31. Ковальчук В. І. Застосування цифрової педагогіки в підготовці майбутніх фахівців сфери підприємництва. Молодий вчений. 2018. № 5. С. 523–526.
32. Ковтун Н.В. Методологія та організація статистичного дослідження інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності : дис. ... д-ра екон. наук: спец.: 08.03.01. Київ, 2006. – 550 с.
33. Комар О. А. Педагогічна майстерність: навчально-методичний посібник. – Київ: Ліра-К, 2019.
34. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. No 67-р]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>
35. Корсак К.В. Світова вища освіта. Порівняння і визнання законних кваліфікацій і дипломів : монографія. Київ : МАУП – МКА, 1997. – 208 с.
36. Кулалаєва Н. В., Романова Г. М., Герлянд Т. М., Шимановський М. М., Романов Л. А. Методичні засади розроблення проектних технологій для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. Професійна (професійно-технічна) та фахова передвища освіта : інформаційно-аналітичні матеріали / за наук. ред. В. О. Радкевич. Київ : ІПТО НАПН України, 2019. С. 80 – 127.
37. Купрієвич В., Паздрій В., Антонюк Л. Особливості організації та форми підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Український педагогічний журнал. 2021. № 4. С. 198-205.
38. Купрієвич В.О. Особливості мотивації професійного самовдосконалення керівників професійно-технічних навчальних закладів.

Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць / НАПН України ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти»; гол. ред. В.В. Олійник; редкол.: О.Л. Ануфрієва [та ін.]. Київ. АТОПОЛ ГРУП, 2017. Вип. 3(32). 156 с. С. 51 – 61.

39. Кучма О.І., Лукаш В.І. Методичні підходи в активізації навчальнопізнавальної діяльності студентів на заняттях із загальнотехнічних дисциплін. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, 2021, Вип. 2 (46). С. 161–169.

40. Лабжинський Ю. А., Кільченко А. В., Коваленко В. М. (Ред.). (2021). Роль інформаційно-цифрових технологій для оцінювання результативності науково-педагогічної діяльності, Матеріали науково-практичної конференції. Київ: ІТЗН НАПН України.

41. Липська Л.В. Формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у системі професійно-технічної освіти з використанням інформаційно-освітнього середовища. Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка. 2016. № 12. С. 90-96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvipto_2016_12_12

42. Липська Л.В. Використання SMART-технологій у навчальному процесі професійно-технічних навчальних закладів. URL: <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/3/article/view/561>

43. Ліфінцев С.М. Роль методів навчання у формуванні навчальнопізнавальної активності студентів. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту, 2009, №6. С.92-96.

44. Максимова Л.П. Визначення організаційно-педагогічних засад забезпечення якості професійної підготовки майбутніх викладачів засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. Вип. 1. Серія «Педагогічні науки». 2014. № 1. С. 48-59.

45. Москальова Л. Ю. Модель виховання морально - етичної культури майбутніх учителів у процесі професійної підготовки. Духовність

особистості: методологія, теорія і практика : зб. наук, праць. гол. ред. Г. П. Шевченко. Луганськ : Вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2009. Вип. 1 № 30. С. 93–103

46. Нечипоренко М. Мотивація як ключовий фактор формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійно-особистісного саморозвитку. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка, 2017. № 2. С. 102 –109.

47. Овчаров С. М. Індивідуально-диференційована система професійного навчання майбутніх учителів інформатики, Полтава, 2010, – 120 с.

48. Оцінювання та відбір педагогічних інновацій: теоретико-прикладний аспект: науково-методичний посібник / за ред.. Л. Даниленко. Київ: Логос, 2001. – 185 с.

49. Пасічник О. Синхронне і асинхронне дистанційне навчання. Сучасна освіта. URL: Синхронне й асинхронне дистанційне навчання – Освіта.UA (osvita.ua)

50. Петренко Л.М. Аналітичний огляд запиту на публікації з питань професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників: Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії : зб. матер. III Всеукр. відкр. наук.-практ. онлайн-форуму, Київ, 15–16 черв. 2021 / за заг. ред. І. М. Савченко, В. В. Ємець. – Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2021. – С. 132-135.

51. Петриченко Л. О. Шляхи професійного самовдосконалення викладачів вищого навчального закладу. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, 2013. Вип. 28. С. 546 – 551.

52. Пехота О. М. Особистісно орієнтована освіта і технології. Неперервна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія / за ред. І. А. Зязюна. Київ: Віпол, 2000. С. 274–318.

53. Підготовка майбутніх педагогів професійного навчання на засадах компетентнісного підходу : кол. монографія / за наук. ред. В. І. Ковальчука.

Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2020. – с.104

54. Піддячий В. М. Мотивація до здійснення професійного саморозвитку майбутнього вчителя. // Освіта та педагогічна наука, 2014. № 2. С. 41 – 47.

55. Піддячий В. М. Обґрунтування моделі професійного саморозвитку майбутнього викладача. Педагогічний процес: теорія і практика, 2014. Вип. 1. С. 108 – 114.

56. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

57. Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19 : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 р. № 211. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zapobigannya-poshim110320rennyu-nateritoriyi-ukrayini-koronavirusu-covid-19> (дата звернення: 30.03.2025).

58. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації: розпорядження від 3 березня 2021 р. № 167-р Київ / Кабінет Міністрів України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>

59. Пуховська Л. Теоретичні засади професійного розвитку педагогів : рух до концептуальної карти / Л. Пуховська // Порівняльна професійна педагогіка : науковий журнал. – 2011. – № 1.

60. Разіна Н. О. Акмеологічний підхід до розвитку професіоналізму сучасного педагога в інноваційному освітньому середовищі середньої школи. Вісник наукової школи педагогів «АКМЕ», 2009. Випуск 3.

61. Рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо впровадження змішаного навчання в закладах фахової передвищої та вищої освіти від 24.06.2020 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/2020/zmyshene%20navchanny/zmishanenavchannia-bookletspreads-2.pdf> (дата звернення: 10.02.2025).

62. Романов Л. А., Герлянд Т. М., Кулалаєва Н. В., Пащенко Т. М., Романова Г. М. Веб-квест у професійному навчанні: методичні рекомендації

для педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів. Житомир : Полісся, 2019. – 132 с.

63. Садова В. Формування комунікативної культури вчителів у процесі методичної роботи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Харків : Харківський державний педагогічний ун-т ім. Г.С. Сковороди, 2000. – 20 с.

64. Севастьянова Ж. В. Професійна мотивація викладача вищого навчального закладу як психологічна проблема. Правничий вісник Університету «Крок», 2011. Вип. 10. С. 153 – 159.

65. Сергеева Л.М. Практики безперервного вдосконалення педагогічного персоналу. Методичний вісник професійно-технічної освіти Чернівеччини. Випуск 3. Чернівці. 2019. С. 38–42.

66. Сиско Н. Діагностика мотивації професійної діяльності викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету, 2019. Вип. 2. С. 102 – 110.

67. Сиско Н. Мотивація як важливий чинник неперервного професійного розвитку викладача закладу професійної освіти. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Серія: Педагогічна, 2018. Вип. 24. С. 177 – 180.

68. Сорока В. В. Формування готовності майбутніх майстрів виробничого навчання до застосування цифрових технологій у професійній діяльності. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). Глухів, 2021. – 307 с.

69. Стратегії інтенсифікації вищої гуманітарної освіти в Україні та країнах ЄС: монографія / О. В., В.І. Ковальчук, Н. О. Арістова, Р. А. Попов, І. С. Гриценко. Київ: НУБіП України, 2017. – 388 с.

70. Ступак З. Роль педагогічної практики у формуванні педагогічної культури майбутнього викладача. Сучасна вища освіта в умовах

реформування: проблеми, теорія, практика : мат-ли наук.-практ. конф., 15–16 вересня 2010 р. / за ред. В. Грнєвої. Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2010. С. 85.

71. Туркот Т. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Кондор, 2011. – 628 с.

72. Федорчук В. Основи педагогічної майстерності. Кам'янець-Подільський : Видавець Зволейко Д., 2008. – 140 с.

73. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи. - Київ, 2006. – 351 с.

74. Фрицюк В. А. Формування мотивації професійного саморозвитку майбутніх педагогів у творчому освітньому середовищі ВНЗ. Вісник Вінницького політехнічного інституту, 2016. № 6. С. 107 – 114.

75. Хоржевська І. М. Професіоналізм та професійний розвиток особистості. Наука і освіта. 2016. №11. 55–60.

76. Щодо організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти під час карантину : лист Міністерства освіти і науки України від 23.03.2020 р. № 1/9-173. URL: <https://cutt.ly/WGXtQqB> (дата звернення: 30.03.2025).

77. Щодо організації освітнього процесу у закладах професійної (професійно-технічної) освіти з 16 листопада 2020 року : лист Міністерства освіти і науки України від 13.11.2020 р. № 1/9-629. URL: <https://cutt.ly/mGXt2UL> (дата звернення: 30.03.2025).

78. Як стати майстерним педагогом : навчально-методичний посібник / [кол. автор. : В.І Ковальчук, Л.М. Сергєєва та ін.] ; за заг. ред. Л.І. Даниленко. Київ : Етіс плюс, 2007. – 184 с.

79. Маковецька-Гудзь Ю. А. Storytelling у педагогічній практиці викладача. Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej NaukowoPraktycznej. Pedagogika. Teoretyczne i praktyczne aspekty rozwoju współczesnej nauki (30.03.2017 – 31.03.2017). Warszawa: «Diamond trading tour». 2017. С. 9-13.

80. Information and Communication Technologies (TIC) as an interdisciplinary research form with an intercultural approach to the process of student training / M. A. Cruz Pérez et al. Las Tecnologías de la Información y de la Comunicación (TIC) como forma investigativa interdisciplinaria con un enfoque intercultural para el proceso de formación estudiantil. 2019. Vol. 9, no. 1. P. 4–15. URL: <https://doi.org/10.15517/eci.v1i1.33052> (date of access: 25.03.2025).

81. Martin Mulder. Interdisciplinarity and education: towards principles of pedagogical practice. The Journal of Agricultural Education and Extension. 2012. Vol. 18, no. 5. P. 437–442.

82. Scheerens, J. Teachers' professional development. Europe in international comparison. An analysis of teachers' professional development based on the OECD's Teaching and Learning International Survey (TALIS) / J. Scheerens. – Luxembourg : Office for Official Publications of the European Union, 2010. – 204 p.

83. Ihnatenko Hanna, Vovk Bohdan, Yermolenko Yevhen. Innovation in the students independent work organization. Innovative Approaches to Ensuring the Quality of Education, Scientific Research and Technological Processes. Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts Katowice School of Technology. Monograph 43. Publishing House of University of Technology, Katowice, 2021. P. 612-621.